

EMBRACE

ПОТТИКНУВАЊЕ КУЛТУРА НА ИНКЛУЗИЈА

ПРИРАЧНИК

СОДРЖИНА

ВОВЕД	4
ПОГЛАВЈЕ 1	7
Најдобри стратегии, пристапи и активности за охрабрување на децата да го поддржат учеството на нивните другарчиња со интелектуални попречености, да им помогнат да се чувствуваат безбедно и добредојдени во амбиентот, да развијат чувство на припадност и да го постигнат нивниот целосен потенцијал.	7
ПОГЛАВЈЕ 2	25
Пристапи и стратегии за поврзување со и целосно ангажирање на родителите (на деца со и без попреченост) во обезбедување на успешна инклузија на децата со интелектуална попреченост.	25
ПОГЛАВЈЕ 3	46
Пристапи и стратегии за охрабрување на отворена дебата и дискусија во рамки на работното место и овозможување на средини за учење во кои персоналот од предучилишното образование и грижа ќе се чувствуваат слободни да постават прашања и да бараат помош со цел да ги решат предизвиците и да споделат искуства и вештини во врска со работењето со деца со интелектуална попреченост.	46
ПОГЛАВЈЕ 4	64
Стратегии и пристапи за координацијата на информации, ресурси и услуги од организации во заедницата, бизниси, културни и граѓански организации, агенции за социјални услуги, верски организации, колеџи и универзитети и други групи во заедницата кои можат да ја поддржат инклузијата на децата со интелектуална попреченост во предучилишното образование и грижа.	64
РЕЗИМЕ	81

ВОВЕД

Овој прирачник е резултат на проектот Еразмус+ KA2 наречен „EMBRACE - ПОТТИКНУВАЊЕ ИНКЛУЗИЈА НА ДЕЦАТА СО ИНТЕЛЕКТУАЛНА ПОПРЕЧЕНОСТ ВО ПРЕДУЧИЛИШНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ГРИЖА“ што се спроведува од јануари 2022 до декември 2023 година. Проектот EMBRACE произлегува од потребата за поддршка на континуиран професионален развој на персоналот и професионалците во предучилишно образование и грижа во работата со деца со интелектуална попреченост и во градењето партнерства и соработки меѓу себе и со децата, родителите и членовите на заедницата.

Партнерството на проектот EMBRACE се состои од следните партнери:

1. Teatr Grodzki – Биелско - Биала, Полска
2. Emphasys Centre - Никозија, Кипар
3. RDPSEA - Атина, Грција
4. КМОР Skorje - Скопје, С. Македонија
5. КМОР - Атина, Грција
6. EASPD - Брисел, Белгија

Секој партнер придонесе за подготовката на прирачникот преку презентирање на најдобрите практики од нивните земји (локални, регионални и национални организации), но и од други земји, претежно од Европската Унија. Нашиот прирачник се состои од програми, проекти и методологии кои поттикнуваат инклузија на децата со интелектуална попреченост и воедно ја опишува нивната преносливост и применливост во локални и национални контексти на јасен и практичен начин. Многу од добрите практики презентирани овде се тестирани во текот на овој проект во градинките, а прирачникот содржи и наши мислења, предлози и оценки ([ЗАКЛУЧОЦИ ОД ПИЛОТ РАБОТИЛНИЦИТЕ](#)). Додека се работеше на поединечните поглавја, беа одржани консултации и средби со клучните засегнати страни, организации и поединци (вклучително и персоналот во предучилишното образование и грижа, лидерите во предучилишно образование и грижа, креатори на социјална политика, семејства/родители со деца со интелектуална попреченост) препораките и насоките се вклучени во завршната верзија од Прирачникот.

Првото поглавје е посветено на вклучување на децата: обезбедување најдобри стратегии, пристапи и активности за создавање култура на инклузија во установите за предучилишно образование и грижа. Активностите презентирани овде, како „Шареното поле“, ги охрабруваат децата со типичен развој да го поддржат учеството на нивните другарчиња со интелектуална попреченост, да им помогнат да се

чувствуваат безбедно и добредојдено во групата и установите за предучилишно образование и грижа, да развијат чувство на припадност и да го достигнат својот целосен потенцијал. Едноставната активност за создавање на „семеен сид“ во градинката со фотографии од семејствата на децата што ја посетуваат, директно вклучувајќи ги и децата преку визуелно прикажување на слики меѓу семејствата, може да помогне во соочување со стереотипите и нагласување на различноста на сите членови на семејството. Бајката што им се чита на учениците, каде што расте афион на полето, при што ги вознемирува маргаритките, може да доведе до многу уметнички и креативни задачи за истражување на различноста и инклузијата. Во прирачникот има и други интересни примери на терапевтски бајки, како и вежби за адаптација за ранливите деца на почетокот на нивното искуство во градинка и други интересни иницијативи кои ги поддржуваат на почетокот на нивниот образовен пат.

Второто поглавје се фокусира на родителите, на вклучување пристапи и стратегии за поврзување и целосна вклученост на родителите на деца со и без попреченост. Во него се опишуваат вредни иницијативи како „проектот Коала“ за родители на ранливи и непривилегирани семејства, кои можат да им се придружат на семејствата почнувајќи од периодот на бременост, па се додека нивното дете не наполни три години. Овој проект нуди комплексна и интегрирана семејна поддршка преку обезбедување пристапно место за контакт за семејствата, како и неделни активности за деца и родители (преку богата и моќна средина за учење). Има многу примери во ова поглавје за активности кои обезбедуваат успешна инклузија на децата со интелектуална попреченост помагајќи им на нивните родители да се справат со стресот од секојдневниот живот, да ги подобрат своите родителски вештини и да создадат мрежи за поддршка. Еден од нив е создавање инклузивна месечна група за поддршка за сите родители во градинката. „Времето за родители“ е безбеден простор за споделување на родителски искуства, вклучително и родителство на дете со попреченост, со помош на психолог и за вклучување со други родители. Исто така, националните центри за советување за деца и родители кои функционираат во некои земји се опишани во овој прирачник, што може да се основаат ширум ЕУ.

Третото поглавје е посветено на вклученоста на персоналот во установите за предучилишно образование и грижа, вклучувајќи пристапи и стратегии за охрабрување на отворена дебата и дискусија на работното место. Помеѓу другото, вклучени се примери за неформални, мултидисциплинарни и надзорни средби во училишната средина, кои му овозможуваат на персоналот да постави прашања и да побара помош со цел да се надминат предизвиците и да споделат искуства и вештини во однос на работата со деца со интелектуална попреченост. Дополнително, презентирани се курсеви и обуки, кои на воспитувачите им овозможуваат

практично разбирање на тешкотиите и предизвиците што може да ги имаат децата со посебни потреби по влегувањето во градинка. Интересен пример овде е еднонеделниот курс за претставување на воспитувачите во градинка на моделот во 3 фази што финските градинки и основни училишта го имаат конкретно развиено за да го промовираат учењето и личниот развој на децата.

Интересен пример овде е еднонеделен курс кој ги воведува воспитувачите од градинка преку моделот во 3 фази што финските градинки и основни училишта го имаат специјално развиено за да го промовираат учењето и личниот раст на децата.

Четвртото поглавје се фокусира на вклученоста на заедницата. Обезбедува стратегии и пристапи за координирање на информации, ресурси и услуги од организации базирани во заедницата, како бизниси, културни и граѓански организации, социјални служби, верски организации, колеџи и универзитети и други групи во заедницата кои можат да ја поддржат инклузијата на децата со интелектуална попреченост во предучилишно образование и грижа. Во ова поглавје се презентирани многу корисни практики, како што е лабораторијата PINKO XL, која има за цел да го прошири бројот на места за згрижување на деца со покомплексни потреби за грижа преку понуда ориентирана кон заедницата, така што повеќе родителите можат да ја искористат. Исто така, експертизата на „спратот за рецепција“ и мрежата на надворешни поддржувачи (како што се физиотерапевти, логопеди, медицински сестри итн.) се нуди во оваа лабораторија и одговара на индивидуалните потреби. Во ова поглавје се опишани и различни социјални кампањи за инклузивно образование, како и јавни семинари, предавања и одбележување на денови посветени на зголемување на јавната свест за некои видови интелектуална попреченост. Сите тие ја подигнуваат свеста за различните образовни потреби и ја интегрираат локалната заедница.

Иако нашиот прирачник е главно прилагоден на потребите на персоналот за предучилишно образование и грижа, тој е корисен и за родителите, организациите во заедницата и другите заинтересирани страни за промовирање заеднички практики за соработка за креирање поддржувачка средина за развој на инклузивно предучилишно образование и грижа за децата со интелектуална попреченост. Прирачникот презентира многу едноставни, ефикасни стратегии и активности, кои може да се спроведат со минимални финансиски средства, а да придонесат за зголемување на вклученоста на најмладите, родителите и заедниците во обезбедување на поддршка за децата на кои им е потребна. Последно, но не и најмалку важно, се надеваме дека ќе ви биде инспиративно и корисно за развој на вашите сопствени активности и иницијативи.

ПОГЛАВЈЕ 1

Најдобри стратегии, пристапи и активности за охрабрување на децата да го поддржат учеството на нивните другарчиња со интелектуални попречености, да им помогнат да се чувствуваат безбедно и добредојдени во амбиентот, да развијат чувство на припадност и да го постигнат нивниот целосен потенцијал.

ПОЛЕ СО ШАРЕНИ ЦВЕЌИЊА

Добра практика предложена од Институтот за образовна политика

http://prosvasimo.iep.edu.gr/docs/pdf/odhgos_paramythia_apodoxh_diaforetikothtas/Odigos_Apodoxi_Diaforetikotitas.pdf

ЦЕЛИ

Главна цел на активноста е поттикнување интеракцијата помеѓу децата и можност да се запознаат со посебните карактеристики што може да ги имаат нивните врстници со попреченост. Покрај тоа, оваа активност придонесува децата да изградат средина на прифаќање и соработка меѓусебно почитување. Децата со или без попреченост ќе коегзистираат и ќе имаат можност да ги запознаат посебните карактеристики на нивните другарчиња, да препознаат сличности и разлики меѓу нив и да стекнат сеопфатен поглед ослободен од стереотипни перцепции.

ОПИС

Пред децата со попреченост да ја посетат градинката која ја посетуваат деца со типичен развој, наставниците од двете групи (деца со попреченост и деца без попреченост) ќе им прочитаат бајка на децата, со приказна на тема различност. Предложената бајка (достапна на линкот погоре) е со фокус на “поле со маргаритки“, на кое расте афион, што ги вознемирува маргаритките. Откако децата од двете групи ќе ги анализираат прашањата покренати во приказната, тие ќе се сретнат во една од градинките за да соработуваат. На денот на посетата, може да се организираат различни активности во зависност од желбите на наставниците и децата. На пример, се предлагаат игри, градење (сите или некои од нив може да се спроведат, во зависност од достапното време):

- Изработка на поле со шарени цвеќиња, на 2-3 метри хартија, со боење на дланките на децата со темперни бои и оставање на нивен отпечаток на хартијата. Дланките од сите деца прават цвеќе и потоа децата додаваат стебло, ливчиња и сè друго што сакаат
- Тие може да создадат и картонски цвеќиња, што може да се стават на рацете на децата како нараквици како сувенир од посетата.

Предложената бајка “Среќното цветно поле на Филио Николуди“ ги адресира прашањата на различност на шарен, добредојден и безбеден начин, и може да ги инспирираат наставниците да го пробаат или да создадат инклузивно “поле“ врз основа на друга бајка што обработува прашања на диверзитет. Траењето ќе зависи од начинот на кој се организира активноста и индивидуалните цели што ќе ги постават наставниците и децата. Индикативното траење на активноста е два часа. Траењето ќе зависи од начинот на кој се организира активноста и индивидуалните цели што ќе ги постават наставниците и децата. Оваа акција е дел од поширока иницијатива од Институтот за образовна политика (<https://iep.edu.gr/el/>) и нивниот “Водич за едукатори за подигање на свесноста за инклузија на попреченостите и диверзитетот и социјалната инклузија во образованието“.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

На крајот на активноста наставниците може да дискутираат со децата со или без попречености колку се забавувале, дали успеале да се запознаат меѓусебно и како се чувствувале.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Едноставна и креативна активност.
- Децата ќе имаат меѓусебна интеракција и ќе се забавуваат.
- Тие ќе ги разберат разликите, но, во главно сличностите помеѓу нив и ќе добијат целосна слика ослободена од стереотипи.
- На крајот на активноста двете групи ќе имаат можност да изразат чувства и мисли.

ЗАКЛУЧОК ОД ПИЛОТИРАЊЕТО

Оваа добра практика беше пилотирана во јавна општинска установа за деца – детска градинка „Наша иднина“ во Прилеп, Македонија. Сесијата вклучуваше деца со попреченост и со типичен опсег на развој. Фасилитаторите известува дека оваа добра практика е добро структурирана и дава објаснувања и упатства за имплементација со деца

со и без попреченост. Децата лесно можеа да ја следат и целосно да учествуваат во активноста додека ја зголемуваат нивната креативност и учење во групата. Најголемиот предизвик при спроведувањето на активноста беше задржување на вниманието на децата. Сепак, користените методи го поддржаа персоналот од институцијата да ги задржи ангажирани во текот на целата сесија. Фасилитаторите покажаа високо ниво на задоволство и вклученост од процесот на имплементација. Тие изјавија дека активноста го поддржува нивниот професионален развој преку учење на иновативни пристапи и техники за промовирање на социјалната вклученост на децата со интелектуална попреченост во градинката. Понатаму, персоналот за предучилишно образование и грижа имаше можност да ги зајакне своите капацитети да работат со целната група и дополнително да ги развиваат своите вештини додека промовираа инклузивна средина за учење. Активноста ја подобри интеракцијата помеѓу децата во групата и го поддржа процесот на социјална инклузија, меѓусебно разбирање и емпатија. Покрај тоа, професионалците објавија дека оваа активност влијае на социо-емоционалниот развој на децата и нивните вештини преку користење на креативноста.

ЈАС СУМ КАКО ТИ И ТИ СИ КАКО ЈАС

Добра практика предложена од Институтот за образовна политика

http://prosvasimo.iep.edu.gr/docs/pdf/odhgos_paramythia_apodoxh_diaforetikothtas/Odigos_Apodoxi_Diaforetikotitas.pdf

ЦЕЛИ

Главната цел на активноста е соработката помеѓу децата и идентификација на сличностите помеѓу нив, независно од нивната различност, исто така, разликите што не ја попречуваат нивната интеракција и непречената коегзистенција во групата.

ОПИС

Наставникот дели лист од весник на секое дете и дава насока: „Ти одиш како шпион со весникот, криејќи го лицето, со цел да не погледнеш никого и да не те види никој“. Би било добро да користите музика додека децата се движат низ училницата за да ги натерате да застанат и да започнат, или едноставно да користат звук или плескање. Кога музиката ќе престане, децата престануваат да се движат и од нив се бара да најдат „шпиони“. Тие би можеле да погледнат во личноста до нив или

во колку што можат повеќе деца. На децата им се даваат повеќе инструкции за време на акцијата и се бара од нив во текот на нивното движење да го набљудуваат остатокот од групата и да се обидат да најдат сличности во нивните надворешни карактеристики. Откако ќе заврши процесот, весниците се оставаат на маса и целата група седнува во круг. Потоа, групата разговара за забелешките на децата. На пример, децата прво се охрабруваат да забележат дали некој носи блуза со иста боја, дали има иста боја на коса, очи итн. Децата потоа се охрабруваат да кажат што замислуваат за луѓето околу нив или што замислиле додека ги набљудувале претходно. Интересен елемент овде е наставникот да ги праша децата, со цел да ги истакне предрасудите, зошто мислат дека имаат повеќе сличности или разлики со другите. Дискусијата продолжува врз основа на оваа филозофија и наставникот треба да го нагласи со децата влијанието што го имаат нашите предрасуди. Доколку наставникот сака да ја продолжи активноста, со вклучување (додавање) на визуелна креација, децата може да бидат поканети да направат групна конструкција со весниците. Секое дете се црта на весникот: човечка фигура, како што сака. Треба да се нацрта целото тело, а не само лицето. Откако ќе се комплетираат фигурите, тие се ставаат во круг „рака за рака“, со мотото дека „секој има место во овој круг“.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

На крајот на активноста наставниците може да дискутираат со децата со или без попречености колку се забавувале и како се чувствувале. Наставникот може, исто така, да ја процени активноста според способноста на децата да ги идентификуваат важните сличности или разлики помеѓу нив.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Едноставна и креативна активност.
- Децата ќе имаат меѓусебна интеракција и ќе се забавуваат.
- Тие ќе ги разберат разликите, но, во главно сличностите помеѓу нив и ќе добијат целосна слика ослободена од стереотипи.
- На крајот на активноста двете групи ќе имаат можност да изразат чувства и мисли.

ЗАКЛУЧОК ОД ПИЛОТИРАЊЕТО

Оваа добра практика беше пилотирана на работилница со деца во Никозија, Кипар. Избраната практика беше спроведена чекор по чекор од страна на воспитувачите и децата. За време на сесијата немаше потешкотии, а децата уживаа во целиот процес, со што се покажа дека оваа добра практика е многу корисна за целната група. Дадениот описот

е јасен и има разбирлива структура. Воспитувачките во градинка можат да го користат во секое време и лесно да го спроведат со децата со или без интелектуална попреченост. Децата се вклучија во активноста бидејќи беше забавна и исто така им дадоа иницијатива да ги идентификуваат сличностите и разликите во однос на децата со интелектуална попреченост. Воспитувачите кои ја спроведоа избраната практика навистина уживаа и препорачаа оваа активност да се спроведе во нивното училиште за ангажирање на децата. Тие целосно се согласија дека секоја активност која ги мотивира децата преку разиграна методологија е секогаш најдоброто решение за постигнување резултати и успешна активност. Момчињата кои избраа да ја спроведат сесијата посочија дека е забавен и разигран метод за децата со или без попреченост да работат заедно да ги пронајдат своите сличности и да се поддржуваат едни со други. Тие им посочија на своите воспитувачи дека би сакале повторно да се спроведе активноста и да им ја покажат и на другите деца.

ПОДДРШКА ОД ВРСНИЦИТЕ

Упатство објавено од „Проширување на алијансата за подобра грижа за децата“, САД

<https://childcare.extension.org/peer-support-for-children-with-special-needs/>

ЦЕЛИ

Ова упатство има за цел да им обезбеди на стручните лица од предучилшното образование и грижа практични стратегии за негување на интеракција помеѓу деца со типичен развој и деца со посебни образовни потреби и да им помогне да создадат искрени пријателства.

ОПИС

Упатството ги охрабрува професионалците во предучилишното образование и грижа да преземат активна улога во поврзувањето на врсниците во рамките на установата и да ги користат следните пристапи: Упатството ги охрабрува стручните лица од предучилишното образование и грижа да преземат активна улога во поврзувањето на другарчињата и персоналот во предучилишното образование и да ги користат следните пристапи:

- Организирање на просторот за играње и воведување на играчки, материјали и опрема за играње за кои е неопходно две деца да работат заедно и да комуницираат меѓусебно;

- Поставување на ситуации за играње, ставете ги децата кои покажале интерес еден за друг или за слични активности во мала група;
- Зајакнете го позитивното однесување и охрабнете ги сите деца кои добро си играат заедно;
- Бидете соодветен пример и придружете им се на децата во играта во клучните моменти за да се одржи интеракцијата, или објаснете ги постапките на некое дете, што другарчето можеби не ги разбира;
- Дајте му на детето со посебна потреба лидерска улога, со цел другарчињата да го гледаат тоа дете како интересно другарче за игра;
- Никогаш не присилувајте пријателства помеѓу децата, бидејќи може всушност да создаде негативни чувства наспроти позитивните интеракции.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Примената на горенаведените пристапи има потенцијал да ги зајакне напорите на стручните лица од предучилшното образование и грижа за поддршка на градењето пријателства меѓу децата со типичен развој и децата со посебни потреби, што може да обезбеди и уживање и да го промовира нивниот раст и развој во повеќе области. Овие пристапи се предложени од искусен тим на стручни лица за рано детство, дел од "Проширување на алијансата за подобра грижа за децата", во согласност со нивните напори за поддршка на квалитетна грижа за децата.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Оваа практика ја потврдува важната улога што можат да ја имаат другарчињата во поддршката на децата со посебни образовни потреби, вклучувајќи ги и децата со интелектуални попречености. Обезбедува општи, но практични совети за стручните лица од предучилшното образование и грижа, кои се применливи во различни контексти и нивната примена не бара воведување на специјализирани алатки, материјали или други ресурси кои можеби не се лесно достапни за целиот персонал од предучилшното образование и грижа.

СВЕТСКИ ДЕН НА ЛИЦАТА СО ДАУНОВ СИНДРОМ (WDSD)

Активност спроведена од градинката Орце Николов во Скопје, С. Македонија

https://gon.mk/sites/default/files/pdf/23.03.2020_dnevni_aktivnosti_za_site_vozrasni_grupi.pdf

ЦЕЛИ

Активноста спроведена од градинката Орце Николов има за цел да ја подигне свеста за лицата со Даунов синдром помеѓу децата со типичен развој, како и разбирање и прифаќање на децата со Даунов синдром.

ОПИС

Градинката Орце Николов се наоѓа во Скопје. На 21 март, 2020 година градинката спроведе активност за одбележување на Светскиот ден на лицата со Даунов синдром. Датумот на Светскиот ден на лицата со Даунов синдром, кој е 21-виот ден од третиот месец, ја означува уникатноста на трипликацијата (трисомија) на 21-от хромозом што предизвикува Даунов синдром. Во рамките на оваа активност децата биле охрабрени да носат чорапи кои ќе бидат забележани, како што се нивните најшарени чорапи, чорапи со принт, долги чорапи или едноставно различни чорапи. Оваа активност има придонесено за олеснување на понатамошните разговори за Дауновиот синдром и мотивирање на децата да поставуваат прашања преку кои персоналот од предучилшното образование и грижа може да одговори на вообичаените погрешни сфаќања или стереотипи.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Активноста има придонесено за широко распространетата светска кампања „Многу чорапи“ за Светскиот ден на лицата со Даунов синдром, која се смета дека успешно ја истакнува важноста од подигање на свеста и давање поддршка за лицата со Даунов синдром.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Ова е едноставна, но влијателна активност, која активно ги вклучува децата во раните години и без никакви финансиски импликации за персоналот од предучилшното образование и грижа. Може да се комбинира со други комплементарни активности за подигање на свеста насочени кон самите деца, како и нивните семејства и пошироката заедница.

ЗАКЛУЧОК ОД ПИЛОТИРАЊЕТО

Оваа добра практика беше оценета од персоналот на три училишта во Брисел, како и од тренерите за инклузија кои работат во регионот Фландрија во Белгија. Повратните информации добиени од нив беа многу позитивни, а активноста беше оценета како интересна, креативна и ефективна, многу лесна за реприцирање и прилагодување на контекстот на едно училиште и одделение. Беше предложено да се додаде референца и повеќе информации за самиот светски ден на лицата со

Даунов синдром: <https://lotsofsocks.worlddownsyndromeday.org/pages/about-world-down-syndrome-day>

и различни кампањи: <https://lotsofsocks.worlddownsyndromeday.org/>

Беше споменато дека во минатото слични активности се спроведувале во училиштата во Белгија и професионалците изјавиле дека со задоволство би ја додале оваа практика на нивните активности во иднина. Беа покренати одредени грижи за практичноста на спроведување на специфични настани за секоја попреченост. Беше забележано дека во некои училишта нема деца со Даунов синдром, но сепак има потреба од поддршка и вклучување на децата со сите посебни потреби. Покрај тоа, едукаторите ја истакнаа важноста да се гледа на Дауновиот синдром како способност, а не како попреченост, и тие сакаа да ја подигнат свеста во општа смисла. Конкретните предлози вклучуваа организирање на ден за подигање на свеста за попреченоста (групирање на лични карти сите заедно), интегрирање на дискусии за инклузивност за време на кругот на часовите и споделување информации за кампањата на платформите на социјалните медиуми како што е Фејсбук. Исто така, нагласена е моќта на вклучувањето на родителите, особено оние со деца со Даунов синдром, во кампањата, бидејќи тие биле во срцето на оваа долгогодишна традиција.

ШАРЕН СВЕТ

ЦЕЛИ

Активноста се прави за да се поттикне активно размислување на часот за препознавање и вреднување на разликите, за дискриминацијата и важноста на инклузијата на интерактивен начин. Оваа активност се заснова на прирачникот „Impararegiocando“ (достапен на италијански), на страница 21, https://www.cesvi.org/wp-content/uploads/2019/08/Educare-Giocando_web.pdf.

ОПИС

Работилницата се прави со деца во група и трае еден и пол час. Потребни материјали се:

- Проектор и екран или сид за да се проектира видеото за “Крпениот слон“ од Дејвид МекКи (или едноставно книгата, или подготвена анимирана презентација). Англиската верзија од истата е достапна тука: <https://www.youtube.com/watch?v=TUepS9yGANQ>;

- По една хартија за секое дете со силуета од слон;
- Маркери за деца за боење на слоновите.
- Децата седат во круг околу наставникот.

Вовед (15 минути)

Наставникот ја започнува работилницата поставувајќи им на децата неколку прашања на тема разлики. Наставникот може да започне со споделување нешто за себе (на пр. имам руса коса, имам куче, имам три сестри, сакам чоколадо) и да побара од децата да кренат рака, доколку ја делат истата карактеристика. После тоа, од децата може да се побара да го сторат истото. По ова, наставникот поставува неколку прашања како на пр. „Како се чувствуваше кога другите креваа рака?“, „Што е различно за тебе?“, „Дали мислиш дека е нешто добро или не?“, „Како се чувствуваш за вашите разлики?“.

Видео – раскажување на приказна (10 минути)

По оваа кратка дискусија, видеото „Елмер, шарениот слон“ (преземено од книгата на Дејвид МекКи, Мондадори, достапна на YouTube) се прикажува како индиректно го воведува концептот на инклузија. Наставникот, исто така, може да чита на глас и/или да создаде некои други креативни начини за споделување на приказната.

Дискусија (15 минути)

Откако ќе заврши видеото, од децата се бара нивното мислење за она што го гледале (на пр. причината зошто главниот јунак се чувствува дискриминиран).

Цртање (30 минути)

Потоа, им се даваат силуетите со слонове што треба да ги декорираат со цел да ги отслика нивните карактери, страсти и различности за да ги прикажат нивните разлики и да состават класа на мали слонове кои се различни, но посебни поради нивните особености.

Покажување (10-15 минути)

Еден по еден децата ќе го покажат нивниот слон на нивните другарчиња (или од децата се бара да влезат во собата со нивните цртежи и да го покажат нивниот слон на нивните другарчиња кога ќе се сретнат).

Завршување (10 минути)

Завршување на активноста, во круг прашувајќи ги децата, дали им се допаднала и што посебно, како се чувствуваат поради тоа и дали би сакале да имаат слични активности во иднина.

Различните чекори може да се адаптираат во зависност од бројот на децата во одделението.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈАТА

Активноста е дизајнирана да даде конкретна алатка за децата да размислуваат за различноста и нејзината вредност. На крајот од работилницата ќе има евалуација.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИРКА?

- Се работи за активност која е интересна.
- Лесна е за подготовка и репродукција.
- Негува позитивна соработка.
- Ја презентира различноста како додадена вредност.
- Негува позитивно размислување за различноста во училищата.

ЗАКЛУЧОК ОД ПИЛОТИРАЊЕТО

Оваа активност беше пилотирана од два проектни партнери – во Полска и Грција.

ПОЛСКА

Во јавната градинка во едно полско село (покраина Малополска) на работилницата учествуваа 18 деца (на возраст од 4-6 години), меѓу кои и 1 момче со интелектуална попреченост. Вработените во градинката со нетрпение посегнаа по прирачникот и да ја имплементираат активностите и немаа забелешки или сомнежи да ги искористат за подигање на свеста кај децата за важноста да се вреднуваат разликите меѓу луѓето и да се промовираат отворени и прифатени ставови. Децата беа вистински ангажирани во предложените активности, а нивните изјави за време на дискусиите го покажаа нивното правилно разбирање на поставените прашања. Дobar пример за ова може да биде предлогот што го направи една девојка која ги замоли сите деца да додадат слика на срце на сликите од крпени слон што ги бојат како нивно ветување дека ќе бидат љубезни и пријателски настроени кон сите. Вработените во градинката кои ја спроведоа оваа добра практика високо ја оценија нејзината корисност за дискусија за чувствителни прашања со децата. Според нивното мислење, тоа обезбедува разигран и привлечен начин на размислување за другоста. Тие ја вреднуваа комбинацијата на различни активности (гледање на филмот, дискусии и особено цртање и боење, омилени видови игри). Тие сугерираа дека може да се воведат и некои активности за глас и движење, на пример: измислување и извикување заедно различни извици (во филмот Елмер извикува БУООО! за да ги разбуди другите слонове) или играње на различни животни што Елмер ги

среќава во џунглата. Воспитувачите изјавија и дека ќе посегнат по другите филмови од серијата „Елмер слон“, кои ги открија благодарение на проектот EMBRACE. Во текот на целата сесија децата беа поканети да разговараат за инклузивни вредности и ставови. Исто така, по последователните активности на работилницата, тие имаа шанса да ги изразат своите чувства и мисли. На сите им се допадна филмот и се фокусираа на него. Тие заедно со наставниците можеа да го анализираат однесувањето на слоновете. Тие даваа адекватни коментари („Елмер беше тажен што беше поинаков, но на другите слонове им се допадна токму таков каков што беше“). Тие го споредија Елмер со нивниот колега – момчето со интелектуална попреченост присутно за време на работилницата – и рекоа дека секогаш си играле со него, иако тој е различен и понекогаш е тешко.

ГРЦИЈА

Претставниците од 17 детски градинки во Грција (16 јавни и 1 приватна), како и 2 образовни чинители од Министерството за образование ја оценија оваа добра практика. Професионалците кои учествуваа во пилотот на добрата практика изјавија дека употребата на бајка им овозможила да воведат и истражуваат сложени теми на начин што е релативен и достапен за децата. Тие го оценија аспектот на наративната структура и познатите елементи на раскажување помогнаа да се привлече вниманието и имагинацијата на децата. Со плетењето важни пораки и лекции во бајката, професионалците забележаа дека децата беа поприемчиви и активно вклучени во дискусиите. Добрата практика се покажа како привлечна, поврзана и погодна за значајни дискусии. Со користење на овој креативен метод, професионалците можеа да создадат безбеден и инклузивен простор каде што децата се чувствуваат удобно да истражуваат чувствителни теми додека развиваат вредни вештини и разбирање. Преку цртежи, децата имаа почетна точка да ги споделат своите мисли и чувства. Самите деца беа возбудени што ја гледаа приказната и потоа ги цртаа слоновете правејќи ги разновидни. Тие, исто така, се вклучија во дискусијата и се чинеше дека ги разбираат разликите што секој ги има еден со друг и дека разликите не прават посебни. Едно дете рече дека „сите деца сакаат да играат и да се забаваат! Не е важно дали си поинаков, сакам да играм со тебе“. Во некои училиници имаше деца на кои неодамна им беше поставена дијагноза, а остатокот од класот секогаш ги вклучуваше во игрите, не грижејќи се за разликите. Професионалците веруваат дека бајките имаат силен ефект врз децата и го олеснуваат предавањето на сложени теми (како

инклузивност и различност). Оваа добра практика ќе се користи како дополнителна алатка за поддршка на процесите на интеграција.

СЕМЕЕН СИД

ЦЕЛИ

Семејниот сид е алатка за справување со различностите и со индивидуалната уникатност на секое дете. Целите на активноста се, прво, да се поддржи сопствената слика на детето за себе и, второ, да им се помогне на децата да изградат позитивна слика за другите. Сликите ги прикажуваат разликите како нешто „нормално“ и стимулираат кратки разговори за нив. Тие ја прават различноста видлива и дискутабилна на обичен, секојдневен начин. Исто така, семејниот сид бара соработка од родителите и ги почитува за нивниот придонес. Тие се, исто така, симболично присутни преку слики.

ОПИС

Семејниот сид е збирка на фотографии од семејствата на децата кои се изложени на еден од сидовите на објектот за предучилишно образование и грижа. Од децата се бара да донесат фотографии од нивните семејства и членовите на нивните семејства за да бидат изложени на семејниот сид. Фотографиите треба да бидат доволно големи и да бидат поставени заедно на таков начин што децата ќе можат лесно да пристапат до нив. Многу е важно децата да можат да ги препознаат нив и нивното семејство.

Семејството директно ги вклучува децата и визуелно ги покажува разликите во секое од семејствата. Со закачување на различните семејни фотографии заедно, веднаш ја забележувате различноста на семејствата и децата. Гледате дека има големи и мали семејства, семејства со еден родител, семејства со домашни миленици, семејства со баби и дедовци со кои живеат, семејства со ко-родителство, видливи се и разлики во бојата на кожата како и многу други варијации. Бидејќи прикажаната различност е директно поврзана со реалните ситуации во групата, стереотипите треба да се избегнуваат.

Како и со повеќето активности, семејниот сид не техника сама по себе. Навистина, суштината не е во самите слики (иако тие се секако важни), туку во начинот на кој наставниците се справуваат со реакциите на децата. Фотографиите се наградувачки материјал затоа што предизвикуваат интеракција и реакција, на што наставниците може да одговорат. Наставникот може да ги искористи овие реакции за да ги посочи разликите, како и сличностите што децата ги забележуваат и да им помогне да ги искажат своите реакции со зборови.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Многу е важно на кој начин наставникот ќе ги побара од родителите семејните фотографии. Ако некој го нагласи препознавањето на луѓето важни за детето, тогаш се однесува само на првата цел (сликата за себе) и ја аргументира важноста за родителите со зборовите „препознатливост“, „безбедност за вашето дете“. Во тој случај, често добивате серија портретни фотографии, на кои секоја покажува по еден член на семејството. Ова е секако исклучително убаво, но ни недостасува различноста во семејните состави. Поради тоа, се препорачува да се подвлече првата и втората цел. Тоа значи да се нагласи препознатливоста на познатите луѓе, но и да се научат децата да бидат свесни за различностите во семејствата. Значи, не се работи само за сликата што ја носи детето (иако тоа е многу важно), туку и за спојување на сите тие слики.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИРКА?

- Ја вреднува и нормализира различноста и промовира инклузија.
- Ги демонтира стереотипите.
- Ги вклучува и децата и семејствата.
- Може лесно да се репродуцира во други контексти.

ПРЕЧКИ ЗА ПРИСТАПНОСТ

https://www.pi.ac.cy/pi/index.php?option=com_content&view=article&id=2038&Itemid=124&lang=en

ЦЕЛИ

- Препознавање на пречките со кои се соочуваат поединците и децата со попреченост во смисла на пристапност
- Јазично изразување
- Креативно изразување
- Разбирање на вредноста и помошта на инвалидската количка во животот на возрасен или на дете со попреченост

ОПИС

Овој проект беше имплементиран од Универзитетот на Кипар и беше наменет за деца од градинка, деца од предучилшното образование и

грижа на возраст од 4-6 години за време на учебната година. Тој се состоеше од:

- Раскажување на приказна и анализирање на приказната “Две чевли и инвалидска количка“
- Земјата на “Јас се грижам за тебе“ - замислување и дискутирање за многу посебна земја каде сите се општествено вклучени
- Пишување на писмо до градоначалникот со предлози за подобрување на пристапот за лица до попречености
- Децата ги фотографираа пречките во околината и праваа цртани врз основа на фотографиите
- Анализирање на поема што ја обработува убавината на поединците со попречености

Целта на имплементацијата на овој модул во предучилишна возраст и во основните училишта е да се едуцираат и информираат децата со типичен и нетипичен развој за важноста на препознавањето на потребите на поединците со интелектуални и физички попречености. Градинките и основните училишта што специјализираат во инклузивно образование би можеле особено да имаат корист од овие активности. Децата би можеле да бараат дополнителни задачи што се практични и всушност би ги поддржале децата со попречености. Може да се употребат различни приказни за да се инспирираат децата.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Овој модул може да се евалуира од персоналот на институциите, предучилишните наставници и секој поединец што соработува со целната група.

ЗОШТО Е ДИБРА ПРАКТИКА?

- Лесно е за имплементација и е ефтино
- Им помага на децата со типичен развој да ги поддржат нивните другарчиња со тешкотии во учењето, забележувајќи ги нивните ранливости и потреби
- Ги охрабрува децата и возрасните да станат општествено инволвирани на ниво на нивната заедница
- Тоа е креативно и имагинативно.

ЗЕЛЕН ПРИКЛУЧОК

<https://www.anagnosi.gr/prasini-priza/η-πρασινη-приζα,-τα-πρώτα-βήματα-detail>

ЦЕЛИ

Веб сајтот наречен Зелен Приклучок (PRASINI PRIZA), создаден на грчки и англиски јазик, има за цел да им даде едукативни информации и едукативни материјали на родителите и наставниците на младите деца со или без тешкотии во учењето/дислексија. Им олеснува на децата да учат и да комуницираат меѓусебно и нуди поддршка за децата со попреченост.

ОПИС

Веб сајтот вклучува игри, боење на цртежи, вклучува игри, слики за боење, лавиринти, игри со меморија, игри со совпаѓање, игри за откривање на разлики, игри за координација, цртежи со поврзување на точки, цртежи за боење по број, уметност и занаети, работни листови по математика и многу повеќе. Сите материјали може да се испечатат бесплатно. Користењето на мултисензорниот метод е особено корисно за децата со тешкотии во учењето. Материјалите може да ги користат деца со типичен развој за поддршка на учеството на нивните другарчиња со интелектуална попреченост. Веб сајтот е финансиран од приватно тело кое, исто така, продава едукативни книги преку веб сајтот.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Креаторот на веб сајтот, Атина Кирјакиду Христофиду, која е мајка на дете со тешкотии во учењето, ги охрабрува корисниците да ѝ испратат коментари и предлози за дополнителни материјали што би можело да се презентираат на веб сајтот.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Се базира на мултисензорен метод особено корисен за децата со тешкотии при учењето
- Обезбедува забавни, интересни, стимулативни и инклузивни образовни материјали бесплатно.

БАЈКА ТЕРАПИЈА

<https://www.edukacja.edux.pl/p-40990-program-edukacyjny-z-zakresu-bajkoterapii.php>

Програмата “Исклучителната Моќ на Бајките” од Александра Змарзли се базира на бајка терапија, наменета е за работење со 5-6 годишни деца.

Беше спроведена во интегративна група во градинката Przedszkole бр. 1 во Świerklany.

<https://www.przedszkole1.swierklany.pl/strona-glowna/>

ЦЕЛИ

Главната цел на програмата е поддршка на децата во нивниот индивидуален развој, во градењето на односи како со другарчињата така и со возрасните, подобрувајќи ја вештината за справување со емоционално тешки ситуации, како и градење на позитивна асоцијација помеѓу читањето и задоволството.

ОПИС

Главната цел на програмата е поддршка на децата во нивниот индивидуален развој, во градењето на односи како со другарчињата така и со возрасните, подобрувајќи ја вештината за справување со емоционално тешки ситуации, како и градење на позитивна асоцијација помеѓу читањето и задоволството.

Организација на часовите:

- Игра за добредојде
- Проценка на детското расположение
- Активност за групна интеграција
- Читање на бајка на глас од страна на наставникот
- Заедничко анализирање на содржината на бајката
- Играње поврзано со темата
- Уметничка задача или активности со карти
- На часовите се користеше играчка - Слопот Доминик.

Родителите беа поканети да читаат и околу 20% од нив ја прифатија поканата. На крајот на програмата беше организиран литературен и ликовен натпревар по име Нашите бајки за родителите и децата. Задачата беше да се создаде илустрирана бајка. Натпреварот следеше по една работилница за родители „Како да се напише терапевтска бајка“. Делата се достапни за заинтересираните во библиотеката на градинката. Програмата беше завршена со евалуација. Се засноваше на разговорите со децата и анкета пополнета од страна на родителите. Генерално, може да се заклучи дека децата развиле зрелост, а родителите биле

задоволни. „Сите сме различни, но исти“ – е последната забелешка на децата.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Активноста резултираше со подобрување на развојот на децата, ја интегрираше групата и ги зајакна односите помеѓу родителите, децата и градинката.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Презентираните постапки можат да го инспирираат наставникот или да служат како шаблон за еднократни часови, кратка серија или едногодишна работа. Во бајката изразувањето е во слики, така што е достапна за секое дете, вклучително и за тие со попреченост. Може да се користат бајки поврзани со интелектуална попреченост, на пример „Ние сме уникатни“ од Паола Висер. Повеќе примери за специфични состојби како АДХД, Даунов синдром, моторна попреченост, аутизам, Аспергеров синдром, нарушувања на говорот, епилепсија, губење на слухот, слепило или хронични болести може да се најдат на веб сајтот: <https://pedagogika-specjalna.edu.pl/pedagogika-lecznicza/bajka-terapeutyczna/>

Тие ги воведуваат децата во светот на нивните другарчиња, градат прифаќање и желба да им помогнат на оние со тешкотии. Добра идеја е да воведете кукла и да ја анимирате приказната. Кукла направена од дете со попреченост ќе има многу значења, особено ако се користи заедно со деца со типичен развој и со попреченост - сите ќе може да го претстават она што им е во срцето. Еве пример за користење на кукли: <https://www.youtube.com/watch?v=J7hoF6BOtaU>

АДАПТАЦИЈА

Спроведено во приватна градинка ‘Tabaluga’ во Kobyłka.
<https://przedszkoletabaluga.pl/adaptacja.html>

ЦЕЛИ

Часовите за адаптација имаат за цел да го олеснат процесот на тргнување во градинка и придружување на група со врстници.

ОПИС

Децата доаѓаат во градинката со родителите на 2-часовни сесии.

Прв ден: Ајде да се запознаеме. Разгледување на градинката - се запознаваме со нашата група, тоалетот, соблекувалната, игралиштето. Се среќаваме - ги запознаваме наставникот и вработените во градинката со децата. Слободна игра со родителите.

Втор ден: Си играме! Слободна игра со родителите. Игра за ориентација и организација „тргни-застани“. Заедничко правење на уметничко дело. Игри на отворено кои вклучуваат употреба на топки и ленти. Активности за движење. Одење на игралиште.

Трет ден: Игри со рака. Слободна игра со родителите. Слушање на песната „Теди и куклата“. Ние им велíme „чао“ на родителите. Одиме на игралиште. Изработка на уметничко дело - отпечатоци од раце. Играње со „марама за анимација“. Враќање во градинката.

Четврти ден: „Пасош за авантура во градинката“. Интегративна игра. Изработка на уметничко дело заедно - постер на нашата група. Игра со движење „магични скали“. Подготовки за добивање на пасош - извршување на задачите со наставник. Давање пасоши за градинка.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Активностите им олеснуваат на децата да се запознаат со нова ситуација, особено во случај на деца со посебни потреби. Тие се запознаваат со градинката, новите соученици, работата во група, нивниот учител, персоналот во градинката и родителите на другите деца. Родителите исто така се запознаваат. Тоа резултира со намалување на проблемите на почетокот на учебната година.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Покрај ефикасноста - децата се подобро подготвени за дружење и работа во група, тоа му овозможува на персоналот побрзо да ги запознае децата и нивните потреби, како и да ги идентификува потенцијалните тешкотии. Тоа им овозможува на воспитувачите подобро да ги подготват часовите и ефикасно да ги индивидуализираат. Тоа е особено важно за децата со нетипичен развој. Тие бараат посебна грижа, организација на едукацијата и терапевтска работа. Поради програмата, воспитувачите можат да посветат поголемо внимание на нив, да ја испитаат нивната документација и специфичните потреби како и да ја приспособат градинката на нивните потреби. Тоа овозможува креирање и спроведување на индивидуализиран акциски план.

ПОГЛАВЈЕ 2

Пристапи и стратегии за поврзување со и целосно ангажирање на родителите (на деца со и без попреченост) во обезбедување на успешна инклузија на децата со интелектуална попреченост.

ВАША СОПСТВЕНА ШУМА

Добра практика предложена од страна на Институтот за едукативна политика

http://prosvasimo.iep.edu.gr/docs/pdf/odhgos_paramythia_apodoxh_diaforetikothtas/To_Dasos.pdf

http://prosvasimo.iep.edu.gr/docs/pdf/odhgos_paramythia_apodoxh_diaforetikothtas/Odigos_Apodoxi_Diaforetikotitas.pdf

ЦЕЛИ

Родителите ќе вежбаат нагласување со своите деца и подобро разбирање на нивните чувства и мисли и дека нивното дете е важно и различно. Покрај тоа, родителите ќе забележат дека сакаат слични работи за своите деца, без разлика на нивните посебни карактеристики и дека е важно нивното дете да биде прифатено од сите и да го почитуваат.

ОПИС

Наставникот ќе организира работилница во училиштето, со цел да ги информира родителите за напредокот на целата група или за нешто што тој/таа може да го има во својот распоред. Потоа, наставникот ќе ги информира родителите дека ќе работат индивидуално со стимулативна бајка, но и во групи и ќе имаат можност да комуницираат на оригинален начин меѓу себе. Наставникот ќе ја прочита бајката. Кога приказната ќе биде завршена, родителите ќе бидат информирани од наставникот за начинот на кој тие ќе работат. Секој родител ќе има 20 до 30 минути да работи поединечно, со две задачи:

1-ва задача: Замислете дека оваа шума е вашето дете. На пример, шумата „Марија“. Напишете краток текст, како оваа конкретна бајка, опишувајќи ги детално посебните карактеристики на оваа шума, нејзините предности, тешкотиите со кои некој може да се соочи додека поминува низ неа и, конечно, зошто е важно да не се исклучува од „повремената“ шума. Исто така, родителот може да напише што би сакал за оваа шума и зошто е важно да не биде исклучена.

2-та задача: Откако родителите ќе го завршат текстот, наставникот ќе побара од нив да нацртаат како сакаат да изгледа шумата. Кога

родителите работат, наставникот ќе стави поголемо парче хартија во центарот на просторијата. Откако родителите ќе ги завршат своите текстови, тие ќе се вратат на своите места и ќе бидат охрабрани да ги читаат нивните дела едно по едно. Доколку родителот од која било причина не сака да го чита неговиот или нејзиниот текст, се предлага наставникот да го прочита текстот. Ако родителот не го сака ниту тоа, наставникот треба да ја почитува оваа одлука и да продолжи со неговото или нејзиното цртање. Кога ќе ја завршат приказната, го споделуваат со групата родители својот цртеж, разговараат малку за него и се повикани да го залепат на еден хартијата поставена во центарот на просторијата. Хартијата ќе биде исполнета со цртежите на родителите и визуелниот ефект ќе биде многу убав. Откако ќе заврши процесот, родителите се охрабрани да го именуваат делото. Би било убаво делото на родителите да го сместиме во групата на нивните деца. Во случај да отсутнуваат неколку родители, наставникот ќе ги информира за оваа активност, така што, доколку сакаат, ќе му го дадат својот цртеж на своето дете за да го однесе на градинка.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

На крајот на работилницата родителите може да кажат како се чувствувале, што забележале и што било корисно за нив. Работилницата може да биде оценета или преку анонимен прашалник или преку отворена дискусија.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Работилниците се лесни за имплементација во различни средини
- Родителите ќе имаат можност да стапат во дискусија со други родители
- Родителите може да добијат информации и знаење со кое ќе се промени нивниот личен став во нивниот однос со нивните деца
- Родителите кои ќе се сретнат на работилницата може да го продолжат нивниот контакт надвор од градинката
- Комуникацијата помеѓу наставниците и родителите ќе се подобри

ОПИС НА БАЈКАТА

Забелешка: Добредојдени сте да ја збогатите приказната со детали за шумата, нејзините тешкотии и богатства.

На секои илјада години има „Голема конференција на шумите“ каде што сите шуми се собираат за да се претстават и да ги споделат своите екосистеми со постарите. Постарите им даваат име на шумите за да се разликуваат една од друга (Тропска шума, Амазонска шума итн.). За време

на оваа конференција дојде нова шума и кога требаше да се претстави, остана тивка гледајќи во далечината. Постарите ѝ поставуваа прашања, но шумата не одговори на нив, плескаше со гранките и стана потивка. Понекогаш ги повторуваше истите зборови: „Јас сум шума“. Постарите решија да ја наречат „Шумата“. Како што разбирате, Шумата се разликуваше од другите, дури и луѓето се плашеа од неа. Дури и Шумата не му дозволуваше никому да ја истражува. Ова создаде урбан мит за мистериите на Шумата. Решив да отпатувам во Шумата и да ги истражам нејзините мистерији. Откако стигнав до Шумата, таа ги затвори своите гранки создавајќи огромен ѕид. Поминав денови обидувајќи се да ја разберам Шумата. Еден ден најдов таен премин. На неговиот крај имаше свет свртен наопаку, милиони патеки и лавиринти. Реалноста таму беше сосема поинаква. Најмалото камче ќе испушти најголем звук, како експлозија. Во Шумата открив толку многу различни детали што ми требаше луна за да ги разберам. Се чувствував како ослепувам од мала светулка далеку од мене, јаткастите плодови мирисаа толку силно, а медот беше толку сладок. Дури и моите чувства изгледаа поинакви во Шумата. Без разлика на чувствата, секогаш се чувствував среќен. Од тој ден сме најдобри пријатели со Шумата. Беше како ниедна друга шума што сум ја посетил претходно. Не е лесно да се запознае и на почетокот се затвора. Ви дозволува да се зближите, само ако сте спремни да ја истражите. Не смеете да се плашите од неа и мора да ги прифатите нејзините разлики. Откако ќе ги прифатите, Шумата ќе се отвори и ќе ја сподели со вас нејзината љубов. И во нејзиниот центар ќе го слушнете најголемото и најтопло срце со милиони бои!

ЗАКЛУЧОК ОД ПИЛОТИРАЊЕТО

Оваа активност беше пилотирана од два проектни партнери во Полска и Кипар.

Пилот работилници беа организирани во јавна детска градинка во едно полско село (провинција Шлезија). На нив присуствуваа 12 лица, целиот кадар на градинката, чии деца посетувале или посетуваат градинки. Ова им овозможило да играат улога на родител.

Првата задача која во суштина има за цел да го опише сопственото дете во конвенцијата на бајката, како необична шума, предизвика силен отпор кај групата. Учесниците рекоа дека не се подготвени за ова, дека е премногу интимно и приватно. Тие изјавија и дека не се чувствуваат многу сигурни во создавањето литература и дека бајките се тежок жанр. Групата понуди сама да го избере предметот на опис. Беше предложено секој да избере дете со кое работи, а кое е особено незаборавно.

Учесниците поединечно пишуваа. Во текот на работилницата, тие бараа помош за формулирање реченици од нивната работа. Во овој момент, групата го сфати тоа пишуваа за истото дете со пореметување од спектарот на аутизам. Затоа беше одлучено да се создаде една приказна. Оттогаш, работата продолжи непречено. На крајот на работилницата, учесниците истакнаа една голема загриженост: „Спроведувањето на вакви активности на состанок со родители во нашата градинка е невозможно. Родителот нема да ја открие длабочината на себе и на своето дете на група луѓе кои многу површно се познаваат“. И покрај тоа што покрена некои проблематични прашања, групата посочи и многу позитивни аспекти на активноста. Тоа ја ослободи инвентивноста и им овозможи на учесниците да навлезат подлабоко во светот на детето. Употребата на метафори и ресурси за визуелна уметност резултираше со поинтересни, подлабоки разговори за потребите на детето и за средствата и методите на едукативна и терапевтска работа. Беше нагласено дека практиката може да биде многу ефикасна при индивидуални средби со родители кои обезбедуваат интимност и им даваат на родителите чувство на сигурност.

КИПАР

Оваа активност беше пилотирана и во јавната градинка Атиеноу, во областа Ларнака од страна на персоналот/воспитувачките во градинката и 3 родители кои активно учествуваа во активноста и на крајот од сесијата тие ги споделија своите впечатоци. Еден од главните предизвици на оваа сесија е да се убедат родителите да се приклучат на активноста и активно да учествуваат во сесијата.

Оваа добра практика е многу корисна и корисна за целната група. Описот е јасен со разбирлива структура. Родителите лесно можат имплементираат оваа активност, а исто така наставниците можат лесно да организираат ваква кратка работилница за родители во просториите на градинката.

Вработените во градинката кои ја спроведоа избраната практика навистина уживаа и препорачаа оваа активност да се спроведе во нивното училиште за да ги ангажираат родителите да работат за своите деца. Наставниците напоменаа дека не е лесно да се организираат овие работилници за родители и се препорачува за поттикнување на социјална инклузија на децата со интелектуална попреченост и да им се помогне на сите деца да имаат силна врска меѓу нив. Родителите навистина уживаа во активноста и се согласија дека е корисна. Исто така, тие напоменаа дека оваа активност и ваква работилница би ја препорачале на повеќе родители да го направат тоа со своите деца во нивниот дом и да поканат повеќе родители на следните сесии. Сепак,

тие напоменаа дека би било добро да има визуелни материјали како што се фотографии или графикони за оваа активност.

СОЦИЈАЛНИ ВЕШТИНИ И ИНКЛУЗИЈА

Добра практика предложена од 8-мо Основно Училиште во Евосмос Солун (прво одделение)

http://www.specialeducation.gr/files4users/files/pdf/bougioukli_papadopoulou.pdf

ЦЕЛИ

Една од главните цели на активноста е да се информираат родителите за различностите и да се создаде заеднички јазик за комуникација помеѓу училиштето и семејствата. Понатаму, родителите ќе имаат можност да се сретнат меѓу себе, а наставниците од општата училница и од одделот за инклузија ќе имаат, исто така, можност да соработуваат. Следствено, најважна цел е вклучувањето на учениците со интелектуална попреченост во општо училиште.

ОПИС

Работилницата е спроведена во 1 одделение во основно училиште, а може да се реализира и во градинка. Едукаторите можат да ги водат работилниците и да ја модерираат дискусијата, доколку е потребно. Времетраењето на програмата, која вклучуваше активности за децата, како и конкретни работилници за родителите, беше вкупно две години. Работилниците за родители може да се реализираат во 3 средби со теми: (1) Соработка помеѓу училиштето и семејствата (2) Зајакнување на самодовербата, (3) Ве молам слушајте ме. Наставниците го модерираат спроведувањето на работилницата со тоа што ги информираат родителите за филозофијата и целите на програмата, како и за тоа како таа се спроведува во училиштето според принципите на инклузивното образование. Родителите се делат во групи од 2 и 3 поединци за прво воведување, а потоа во групи од 5 лица. Учесниците на секоја група ја именуваат групата за да создадат чувство на припадност и да ја зајакнат врската помеѓу нејзините членови.

Групите разговараат за темите поставени од наставниците и ги споделуваат нивните мислења на пленарна седница. Тие меѓусебно стапуваат во интеракција во контекст на формирање на нова целина со главна оска на целите за соработка поставени од наставниците. Понатаму, се прават обиди за освестување на родителите за неконструктивното, како и за конструктивното однесување на возрасните, како и за последиците за децата.

Со дискусија прво во групи, а потоа на пленарна сесија, вниманието на родителите се фокусира на однесувања и ситуации кои ја зголемуваат самодовербата кај децата и промовираат позитивна слика за себе. Родителите разговараат за областите на кои би работеле во следниот период за да ги постават своите лични цели за зајакнување на самодовербата на нивните деца. Дискусијата за конкретни сценарија со однесувања/проблеми и начинот на директен вербален одговор може да им помогне на родителите да размислуваат за начинот на кој возрасните реагираат на она што им го кажуваат децата. Тие ги идентификуваат однесувањата и ситуациите кои го отежнуваат слушањето и ги артикулираат компонентите на доброто слушање.

По работилниците спроведени во Солун, раководителот на Канцеларијата за здравствена едукација на Дирекцијата за Западен Солун го посети училиштето и разговараше на тема „Развивање на способноста на родителите да се справуваат со тешките однесувања на нивните деца во семејството и на училиште“.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Евалуацијата на работилниците во Солун беше евидентирана од страна на родителите во „Мемориска кутија“. Родителите го кажаа своето мислење на крајот од работилниците и тоа беше позитивно и охрабрувачко.

Наставниците, исто така, ги забележаа следните позитивни резултати:

- Родителите на учениците со интелектуална попреченост развиле односи со другите родители во нивниот личен живот и учествувале на пријателски средби. Децата со интелектуална попреченост биле поканети на собирите на нивните соученици, а исто така ги поканувале и соучениците во својата куќа.
- Наставниците, додека работеле заеднички, покажале дека се способни да се справат со тешките однесувања и нивниот сопствен став послужил како пример за учениците за тоа како му пристапиле на ученикот со интелектуална попреченост.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Работилниците се лесни за имплементација на различни нивоа во училишната средина.
- Родителите ќе имаат можност да дискутираат различни прашања со други родители.

- Родителите може да добијат знаење со кое ќе го променат нивниот личен став во нивните односи со децата.
- Родителите ќе се сретнат за време на работилниците и може да го продолжат нивниот однос надвор од училишната средина.
- Комуникацијата помеѓу наставниците и родителите ќе се подобри.

КНИГА ЗА ДЕЦА „ИВАН И ИЛИНА“

Книгата е напишана од Мимоза Петревска-Георгиева и илустрирана од Маја Стефановска

https://issuu.com/gjorgjejanovik/docs/slikovnica_203?ff=true

ЦЕЛИ

Книгата за деца „Иван и Илина“, напишана од Мимоза Петревска-Георгиева – родител на дете со Даунов синдром, е од образовен карактер и има за цел да ги охрабри децата со типичен развој и нивните родители да бидат отворени, чувствителни, да ги прифаќаат и поддржуваат децата со Даунов синдром и други попречености.

ОПИС

Во книгата за деца „Иван и Илина“, авторката на искрен и топол начин опишува реални ситуации кога дете со типичен развој (Иван) ќе запознае дете со Даунов синдром (Илина). Самата авторка е мајка на дете со Даунов синдром - Илина која е главниот лик во приказната. И покрај развојот на пријателството меѓу Иван и Илина, книгата прикажува дел од секојдневните предизвици со кои се соочува едно семејство со член со попреченост. Книгата е достапна во електронска верзија, додека печатените верзии на книгата на македонски и албански јазик се промовирани меѓу деца, родители, воспитувачи и претставници на локалните власти од различни градови во земјата. Изработката на книгата е поддржана од Министерството за култура и здружението Сина птица. Иако книгата е главно наменета за деца со типичен развој на возраст од 7-12 години и нивните семејства, и децата во раните години, исто така, можат да имаат корист од неа.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Во текот на промотивните активности книгата предизвика голем интерес кај децата, родителите и воспитувачите, поттикнувајќи понатамошни дискусии и разбивајќи ги постоечките стереотипи и предрасуди кон децата со попреченост. Според известувањата во медиумите, промотивните активности создале безбеден простор за децата со типичен развој и нивните родители да имаат отворени разговори на тема попреченост, која се заснова на позитивна љубопитност, а не на страв.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Детската книга „Иван и Илина“ е инспиративен пример за директно вклучување на родител на дете со интелектуална попреченост во подигање на свеста и промовирање на поддржувачка средина за децата со попреченост. Персоналот од предучилишното образование и грижа може да ги охрабри и поддржи родителите на деца со интелектуална попреченост да ги споделат своите искуства преку книги со приказни или други форми кои се соодветни за децата во раните години, да помогнат во нивната промоција помеѓу колегите од предучилишното образование и грижа и активно да ги ангажираат родителите на деца со типичен развој.

ЗАКЛУЧОК ОД ПИЛОТИРАЊЕТО

Оваа добра практика беше пилотирана во јавна општинска установа за деца – детската градинка „Фемо Кулаков“ во Неготино, Северна Македонија. Спроведената добра практика опфати 9 деца, вклучително и деца со интелектуална попреченост кои живеат во рурални средини.

Според фидбекот од воспитувачките од градинката и фасилитаторите, детската книга „Иван и Илина“ е корисна за децата со типичен развој и нивните родители да ги поттикнат да бидат отворени, чувствителни, да ги прифаќаат и да ги поддржуваат децата со Даунов синдром и други инвалидитет. За фасилитаторот предизвикот беше да го задржат вниманието на децата додека ја читаа приказната. Имајќи предвид дека децата можеа да се фокусираат само на кратко, фасилитаторот поттикна понатамошни дискусии меѓу учесниците со вклучување на креативна активност. Активноста имаше за цел да ги разбие постоечките стереотипи и предрасуди кон децата со попреченост и да промовира инклузија и правичност меѓу учесниците. Оваа придружна активност го поддржа групниот процес и ги изразуваше размислувањата на учесникот преку креативност.

Воспитувачките истакнаа високо ниво на задоволство од спроведената активност и изјавија дека таа ќе биде вклучена во нивната работа. Понатаму, учесниците рекоа дека уживаат во учењето со своите врсници во групата. Персоналот за предучилишно образование и грижа беа заинтересирани да учествуваат во активноста и им овозможи на вработените да ги развијат своите вештини и да ја зголемат социјалната вклученост, мотивацијата и креативноста на децата. Работилницата го подобрува процесот на подигање на свеста за социјално инклузија на децата со попреченост и прифаќање во раниот детски развој, како и создавање безбеден простор за децата во типичен развој да имаат отворени разговори за попреченост, што се заснова на позитивна љубопитност наместо на страв.

ЦЕНТРИ ЗА СОВЕТУВАЊЕ ЗА ДЕЦА И РОДИТЕЛИ

https://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/pravilnik_sovetuvaliste.pdf

ЦЕЛИ

Центрите за советување за деца и родители кои се основани низ јавните институции за предучилишно образование и грижа во С. Македонија имаат за цел да ја олеснат успешната соработка и вклученост на родителите, вклучително и во создавањето средини за поддршка за децата со интелектуална попреченост.

ОПИС

Законот за заштита на децата дава можност за формирање на центри за советување за деца и родители во рамките на јавните институции за предучилишното образование и грижа во земјата. Обемот на работа, членството и работењето на центрите за советување се уредуваат со Правилник што го донесува Министерството за труд и социјална политика. Секој центар за советување треба да вклучува мултидисциплинарен тим, како што се психолог, педагог, социјален работник, дефектолог/дефектолог и рехабилитатор, доктор по медицина, доктор по стоматологија и негуватели. Центрите за советување главно обезбедуваат советодавни услуги за родителите, но се вклучени и во соработка со раководството на градинките и други установи за деца од областа на образованието, здравството, културата, социјалната работа и друго. Родителското советување може да вклучи семејно советување, педагошко советување, психолошко советување, советување во областите на социјалната работа и превентивната здравствена заштита и најважно – советување за родители на деца со попреченост, вклучително и интелектуална попреченост.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Како што е евидентно од работните програми и годишните извештаи на повеќе градинки низ државата, центрите за советување интензивно се користат за промовирање на инклузивно образование. Имено, родителското советување често е фокусирано на осигурување на родителите дека нивното дете со интелектуална попреченост е прифатено и згрижено во градинката, како и на промовирање на прифаќање на разликите и разбирање на индивидуалните потреби на децата помеѓу родителите на деца во типичен развој.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Центрите за советување за родители очигледно може да придонесат за поттикнување подобра комуникација со родителите за прашања од релевантност во инклузивното образование и активно да ги вклучуваат во обезбедувањето успешна инклузија на децата со интелектуална попреченост. Ваквите центри може да се основаат во установите за предучилишно образование и грижа во други национални контексти каде што е вработен мултидисциплинарен персонал.

МЕЃУСЕБНО ЗАПОЗНАВАЊЕ

ЦЕЛИ

Овој состанок го претставува првиот контакт помеѓу персоналот од предучилишното образование и грижа, тренерот за инклузија и родителите. Состанокот има за цел да создаде простор за прва размена помеѓу родителите и стручните лица околу детето, да се оцени дали местото е вистинското и, доколку е така, подобро да се подготви за почетокот. За време на состанокот персоналот ќе ја сподели својата методологија на работа и нивната волја целосно да ги разберат потребите на детето со цел да се изгради однос со родителите базиран на доверба.

ОПИС

Во Фландрија, тренерите за инклузија се стручни лица, кои ја олеснуваат инклузијата на децата преку поддршка на наставниците, асистентите, семејствата и детето во центрите за предучилишно образование и грижа за спроведување на најдобрите образовни практики за деца со умерени до значителни пречки во развојот.

Родителите кои сакаат да го пријават своето дете во установа за предучилишно образование и грижа се поканети на дополнителен состанок пред пријавувањето. Одговорното лице и тренерот за инклузија разговараат за следните прашања со родителите за детето:

- неговите или нејзините карактеристики;
- што сака тој или таа;
- кои се неговите или нејзините потреби;
- што е итно да се постави кога тој или таа ќе започне во центарот.

Стручните лица, исто така, се претставуваат себеси и својот центар, кои се, што можат да понудат, што им е потребно за целосно да ја исполнат својата работа. По овој разговор, родителите можат да размислат дали местото им одговара ним и на нивното дете. Стручните лица можат да

дискутираат која група и каква поддршка би била најдобра за ова дете. Откако тоа ќе се разјасни, ќе закажат термин за упис.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Овој состанок овозможува непречен старт за детето. Тимот и родителите се подготвени и избегнуваат изненадувања кои можат да го загрозат процесот, како што е предочено во повеќејазичната белешка до родителите од некои градинки. По еден месец се одржува средба за евалуација со родителите која уште повеќе ги вклучува во образовниот процес.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Сите вклучени страни се подобро подготвени
- Родителите имаат простор да бидат слушнати и може да му кажат на персоналот сè што сакаат тие да знаат и да ги постават сите прашања што би сакале да ги постават
- Така се чувствуваат посигурно во посетувањето на дневниот центар. Нивните стравови од несигурност и вознемиреност се намалени.

ПОДДРШКА ЗА ИНКЛУЗИЈА

ЦЕЛИ

Развивање на индивидуализиран план за детето, за негов или нејзин подобар развој и за подобрување на благосостојбата и учеството на родителите.

ОПИС

Во Фландрија, тренерите за инклузија се стручни лица кои ја олеснуваат инклузијата на децата. Работата со детето ќе се заснова на план за акција што тренерот за инклузија е задолжен да го изготви, преку низа чекори:

- Првиот чекор е проценка на потребите, направена преку индивидуални разговори со воспитувачите, другиот персонал, другите негуватели и родителите. Интервјуата се одвиваат во дневните центри или на други места каде што детето оди и имаат за цел да ги мапираат сите потреби на различни нивоа (педагошки - храна - сон - социјални контакти).

- Вториот чекор е изготвување на извештај за потребите и давање совети за методи или техники што може да се користат за интеракција и подобра поддршка на детето.
- Третиот чекор е да се дефинира план за акција за детето кој го стимулира неговиот развој и ги задоволува неговите потреби.
- Крајниот чекор е спроведување на планот, направено во соработка помеѓу тренерот, негувателите и родителите.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Има редовни состаноци, кои се повикуваат кога има потреба, за да се оцени и прилагоди планот за акција. Квалитетот на резултатите зависи од учеството на родителите и другите возрасни кои се грижат за детето.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Благосостојбата на детето се зголемува, тимот се чувствува поддржан, а и родителите се чувствуваат поддржани.

ПРОЕКТ КОАЛА

ЦЕЛИ

Квалитетни услуги од првите години од животот доведуваат до трајно, позитивно влијание врз социјалниот, емоционалниот и физичкиот развој на детето, а подоцна и врз училишните резултати. Општо земено, семејствата во сиромашните области помалку користат услуги за згрижување на деца. Во некои населени места, едно од четири деца е во ризик од исклученост од предучилишно образование и грижа, а тоа остава трага во нивните животи. Проектот Коала има за цел спречување и справување со ова преку партнерство засновано во соседството, фокусирано на основни услуги за грижа за деца и поддршка на семејството.

ОПИС

Коала се фокусира на ранливите семејства со деца од 9 месеци до 3 години кои живеат во одредени непривилегирани населби. Насоките на проектот (подготвено од [Kind&Gezin](#)) го дефинираат семејството како ранливо кога има незадоволителни резултати на три (или повеќе) од критериумите наведени подолу:

- Месечни семејни приходи
- Ниво на образование на родителите
- Развој на децата
- Работна состојба на родителите
- Станбена состојба
- Ментално и физичко здравје на членовите на семејството

Семејствата или пристапуваат самостојно до активностите затоа што се запознаени центарот базиран во заедницата или се упатуваат од страна на професионалци како што се медицинските сестри/докторите во Kind&Gezin, локалното училиште, персоналот во центарот базиран во заедницата, здравствените центри во заедницата, меѓународните иницијативи на Caritas и установите за дневниот престој.

Родителите се добредојдени да се придружат на Коала од бременоста додека нивното дете не наполни 3 години. Проектите Коала нудат „интегрирана понуда за поддршка на семејството“ преку организирање на пристапна точка за контакт за семејствата, како и неделни активности за деца и родители (богата средина за учење). Со учество во активностите на Коала, може да се унапреди односот на доверба, од кој може да се направи мост кон други области од животот: превентивна здравствена заштита, предучилишно образование, работа во заедницата и детски активности, култура, можности за практикување на холандски јазик, вработување, образовни можности, итн. Семејствата може да бидат топло водени во овие установи, со посебно внимание на грижата за децата и работата во заедницата.

Проектот Коала нуди и дополнителни активности (неделни активности, како истражување на различни игралишта во населбата, учество на спортски настани за родители и деца, посети на здравствениот центар во локалната заедница, или пак учество на сензорна терапија како месечна активност). Секоја активност е внимателно конструирана за да ги вклучи различните области на искуство на педагошката рамка MeMoQ *MeMoQ pedagogical framework*: јас и другиот, тело и движење, комуникација и изразување и истражување на светот. Активностите се засноваат на образовната филозофија и педагогија на пристапот „Reggio Emilia“ *Reggio Emilia approach* кој користи самонасочено, експериментално учење во средини водени од односи.

Многу од семејствата кои се дел од Коала проектите зборуваат различни јазици дома и повеќето родители имаат многу малку или никакво познавање од холандскиот јазик и затоа јазичните стимулирачки

елементи секогаш се вклучени без да се игнорира важноста на нивниот мајчин јазик.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Во Коала, целта е да се постигне следново влијание:

- Максимизирање на можностите за развој на малите деца преку богата средина и инклузија (МЕМООQ);
- Проширување на мрежата на ранливи семејства, за да можат свесно да ги користат изворите на поддршка и организациите за поддршка во нивната средина;
- Зголемување на резилентноста кај родителите за да може да доживеат успех во различни животни области и да добијат и да ги искористат можностите за развој за себе и за своите деца.

Како крајна цел, Коала им обезбедува на децата (а со тоа и на возрасните и на целото семејство) секаква можност за развој за да можат да прераснат во резилентни возрасни лица. Персоналот работи за да го зајакне целото семејство и да го поддржи во градењето на широка и силна мрежа на која може да се потпрат.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Придонесува за унапредување на детските права преку поддршка на родителите
- Придонесува за поддршка на заедницата.
- Нуди интегрирани, холистички услуги и услуги засновани на потреби.
- Секоја година, проектот Коала допира до сè повеќе семејства и за индивидуална поддршка и за групни активности.
- Продолжува да ги следи ранливите семејства додека да добијат друга форма на поддршка или додека не се создаде неформална мрежа на која семејството навистина може да се потпре.

Прочитајте повеќе:

<https://vbjk.be/nl/projecten/koala-kind-en-ouderactiviteiten-voor-lokale-armoedebestrijding>

Пристапот на „Reggio Emilia“:

<https://www.reggiochildren.it/en/reggio-emilia-approach/valori-en/>

ГРУПА ЗА ПОДДРШКА ЗА АДХД

<https://www.eseng.nl/>

ЦЕЛИ

Групата за поддршка на АДХД е формирана за да ги поврзе родителите кои живеат во Холандија и негувателите на деца дијагностицирани со АДД/АДХД или деца каде што може да се земе предвид АДД/АДХД, но сè уште не е дијагностицирано. Сега е дел од групата за посебни образовни потреби ЕСЕНГ - ЕКСПАТ.

ОПИС

Групата за посебни образовни потреби ЕСЕНГ - ЕКСПАТ е резултат на соработката помеѓу две групи за поддршка на родители за иселенички семејства, при што секоја од нив работи во Холандија веќе неколку години: ААОФ - Асоцијација за аутизам за странски семејства и Групата за поддршка на АДХД.

Групата за поддршка на АДХД организира редовно утринско пиење на кафе, приближно еднаш месечно, каде родителите и негувателите се собираат за неформално да разговараат за прашањата поврзани со АДД/АДХД. Групите се обично мали и областите за кои често се дискутира вклучуваат спротивставено однесување, лекови, училишни прашања и семејна динамика. Дополнително, организацијата повремено поканува гостин-говорник да ѝ се обрати на групата во врска со овие прашања. На овие состаноци може секој да присуствува, без никакви трошоци, но понекогаш може да има мала наплата кога има гостин-говорник.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Оваа група е основана во 2009 година и оттогаш постојано расте. Сè повеќе обезбедува извор на огромна поддршка за семејствата во слична ситуација. Целта е оваа група да продолжи да расте и да се развива, пружајќи им помош на оние семејства кои понекогаш се во целосен очај.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Групата поврзува родители на деца со попреченост од различни земји и средини
- Таа е инклузивна и достапна за секого
- Состаноците се одржуваат во безбедна средина и мали групи што им помага на родителите да се интегрираат

- Веб сајтот на групата обезбедува линкови до едукативни материјали напишани од специјалисти

АКТИДА: ПОДДРШКА ЗА АУТИЗАМ

<https://aktidacy.org/>

ЦЕЛИ

Крајната цел на Центарот АКТИДА е да промовира општество во кое децата со аутистичен спектар на нарушувања (АСН) уживаат еднакви права и ја имаат неопходната поддршка од државата и социјалната политика во земјата. Целна група:

- Родители или старатели на деца со дијагноза АСН од 0 до 5 годишна возраст.
- Негуватели или здравствени работници во случај детето да живее во институција.
- Деца со дијагноза АСН до возраст на задолжително образование.

ОПИС

Центарот АКТИДА нуди примарни услуги кои вклучуваат поддршка на родителите, поддршка на семејствата и на средината во која се наоѓа детето и поддршка на самото дете. Меѓутоа, за да се квалификува да добива услуги од Центарот, лицето мора да има формална документација дека неговото дете е дијагностицирано со АСН или има карактеристики што укажуваат на АСН од лиценциран детски психијатар или педијатриски невролог во приватниот или јавниот сектор. Финансиран е од Владата и Министерството за труд, благосостојба и социјално осигурување.

Центарот АКТИДА нуди различни услуги, но има три главни активности:

- Нуди поддршка на родителите во соработка со терапевтите во центарот.
- Ги поддржува семејствата и околината за поддршка на детето, за да можат да се справат со тешкотиите што се појавиле или може да се појават, притоа развивајќи нови вештини и знаења за состојбите во спектарот на аутизам.
- Ги поддржува децата со цел да им помогне да развијат социјални и други вештини и компетенции со цел успешна интеграција и инклузија во училиштето и општеството.

ЕВАЛУАЦИЈА И РЕЗУЛТАТИ

Работата на Центарот АКТИДА се оценува и следи од страна на Одделението за социјална интеграција на лица со попреченост.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Нуди многу насоки и поддршка кон семејствата и децата
- Им обезбедува на родителите широко знаење за Аутистичниот спектар на нарушувања.

ЗАКЛУЧОК ОД ПИЛОТИРАЊЕТО

Оваа добра практика беше оценета од претставници на 17 грчки детски градинки (16 јавни и 1 приватна), како и 2 засегнати страни во образованието од Министерството за образование. Фактот што содржината на АКТИДА беше достапна на грчки јазик, помогна при спроведувањето на активностите со учесниците.

Фасилитаторите направија вовед за важноста на соработката со родителите/старателите за благосостојбата на децата. Потоа се разговараше за пристапот и услугите на АКТИДА и учесниците разговараа за важноста да се поддржат родителите/старателите на децата низ ова тешко патување. Некои од учесниците исто така беа родители и еден пар имаше дете со АСН, што беше од помош за спроведувањето на оваа добра практика, бидејќи ги споделија тешкотиите со кои се соочија.

Професионалците кои учествуваа во оваа добра практика високо ја оценија нејзината корисност за решавање на оваа тешка тема со родителите/старателите. Важно е да се има поддршка за првите чекори од овој процес за дискусија за чувствителни прашања. Тоа е корисна и вредна алатка која може да поддржува повеќе групи, почнувајќи од родителите/старателите, вклучувајќи ги и децата и воспитувачите. Тие ја ценеа сериозноста и професионалниот начин на кој се даваа информациите потребни на родителите/старателите. Беше наведено дека оваа добра практика може да биде ослободителна за родителите кои штотуку добиле дијагноза на нивното дете и да им даде одредено уверување.

ВРЕМЕ ЗА РОДИТЕЛИ - ГРУПА ЗА ПОДДРШКА

Активностите беа спроведени во градинката „Przedszkole“ бр 10 во Ниса

<https://p10nysa.szkolnastrona.pl/p,1167,czas-dla-rodzica-grupa-wsparcia>

ЦЕЛИ

Целта на активностите е да ги поддржи родителите, обезбедувајќи им емоционална помош при справувањето со тешкотиите, како и развој на родителски вештини и интеграција.

ОПИС

Станува збор за отворена група, на која родителите може да се придружат во секоја фаза од работата. Состаноците се одржуваат еднаш месечно во истиот час попладне и на истото место. Обезбедена е грижа за децата на родителите кои учествуваат на средбата. Тоа е формална група, при што градинката е одговорна за нејзиното водење. Фасилитаторите на групата се вработените во градинките кои имаат соодветни компетенции. Деталите за темите што се дискутираат на средбите ги одредуваат членовите на групата и состојбата на групата. Тие се доверливи - ништо што е кажано и направено на средбата не треба да се разговара надвор од групата. Распоредот на состаноците е објавен на веб сајтот на градинката (заедно со информациите за иницијативата Време за родители), меѓутоа, темите остануваат доверливи. Состаноците беа опишани како простор за споделување на родителски искуства, вклучително и родителство на дете со попреченост, со помош на психолог, простор за ослободување од стресот од секојдневниот живот, подобрување на родителските вештини и интеграција на родителите преку формирање односи кои можат да придонесат за создавање „синџир на поддршка“ и споделување на корисни информации.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Оваа иницијативата е од голема корист на родителите. Градинката ја смета идејата за корисна и ефикасна. Може да се каже дека организирањето средби за родители на деца вклучително и на родители на деца со попреченост е одличен пример на имплементација на инклузијата. Групата добро функционира, родителите се задоволни а бројот на апликации за место во градинка секоја година е сè поголем.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРТАКТИКА?

Во многу градинки се водат групи за поддршка на родители на деца со посебни потреби. Очигледно е дека родителите се многу оптоварени со обврските, тешкотиите и маките на нивното родителство. Сепак, треба да се каже дека создавањето посебни групи за поддршка за родители на деца на кои им е потребна, придонесува за нивно отуѓување и повлекување од интеракциите со другите луѓе. Додека пак, создавањето група за поддршка за сите родители овозможува развој на нивната заедница. Исто така, помага да се стави во перспектива проблемот да се биде родител на дете со попреченост. На крајот на краиштата, секој родител наидува на некакви проблеми со своето дете. „Сите сме различни, но исти“.

Откако ќе се создаде доверба во групата, може да се предложат различни теми. Откако темите ќе бидат, разгледани, усвоени, променети или отфрлени од групата, ќе се добие дневен ред. Првични предлози: кризи и опасности во семејството, чувство на исцрпеност, стравови на родителите, начини за опуштање од постојаната грижа за своето дете, начини како децата со типичен развој и децата со попреченост го учат и доживуваат светот, осаменоста.

ЗАКЛУЧОК ОД ПИЛОТИРАЊЕТО

Оваа добра практика беше оценета од персоналот на три училишта во Брисел, како и од тренерите за инклузија кои работат во регионот Фландрија во Белгија. Активноста беше оценета како многу добра за родителите кои имаат потреба да разменуваат и разговараат за чувствителни работи меѓу себе. Беше споменато дека во моментот има неколку моменти за интеракција со родителите на децата кои одат во градинка, но тие се повеќе фокусирани на детето. Оваа активност може да претставува добар простор за родителите да разговараат за сопствените прашања и да ја оспорат изолацијата. Беше нагласена важноста да се најдат вистинските моменти за вакви состаноци, бидејќи ризикот е родителите да немаат време да присуствуваат на нив. Повеќето родители се работници со полно работно време и можеби се премногу зафатени за да се приклучат на активноста. Друга честа грижа беше за улогата на олеснувачот. Потенцијалното постоење на некој надворешен - обучен фасилитатор, по можност психолог, за да се обезбеди ефективност на групата за поддршка - би бил елемент на подобрување во споредба со првобитната практика. Сепак, беа презентирани некои добри примери на веќе постоечки практики. На пример, организацијата Магента во Фландрија, поврзана со Универзитетот во Лувен, која првично започна како работилници за да им помогне на родителите да се соочат со предизвиците во родителството, со текот на времето еволуираше во простор за

родителите да споделуваат искуства, да обезбедат поддршка и да разменуваат вредни сознанија. Групите за поддршка првично беа наменети за родители на деца на возраст од 1 до 6 години, но тие се проширија за да ги вклучат и родителите на тинејџерите. Освен позитивните повратни информации, беа истакнати и тешкотиите за вклучување на родителите воопшто. Спроведувањето на таква група за поддршка можеби не е лесно поради вклучените чувствителни и деликатни теми. Загриженоста беше искажана и во врска со тешкотијата за наставниците да постават граници и да го одредат степенот на нивната вклученост во животот на родителите. беше нагласено дека некои родители можеби дури и отворено не ја признаваат попреченоста на нивното дете, па затоа може да биде предизвик да се одржуваат такви дискусии. Исто така, беше наведено дека месечните состаноци може да бидат премногу чести за практично спроведување.

ГРАДИНКАТА И СЕМЕЈСТВОТО СЕ ТИМ

Саем за семејство организиран од страна на Интегративната Градинка „Przedszkole Integracyjne“ во Namysłów.

<https://pinamyslow.szkolnastrona.pl/a,669,festyn-rodzinny-2022>

ЦЕЛИ

Главната цел на саемот беше да ѝ се даде можност на целата заедница на градинките да го поминуваат времето активно, креативно и да се забавуваат. Деталните цели се: соработка на телата на градинките во воспитно-образовниот процес, создавање на соодветни просоцијални ставови, промовирање на активни форми на поминување на слободното време на отворено, интеграција на локалните заедници во акциите за заедничко поминување на времето на децата и семејствата.

ОПИС

Децата пристигнаа на саемот со нивните семејства (вклучувајќи чичковци, тетки, баби и дедовци). Играта на среќа томбола беше многу популарна. Имаше многу атракции: шминка, големи живи маскоти, меурчиња, балони, изложба на противпожарни возила и полициски автомобили. Особено популарно беше „прскање со вода“ од противпожарното црево (го надгледуваа пожарникарите). Многу велосипедисти дојдоа во дворот на градинката, можеа да се разгледаат или да се седне на велосипедите. Имаше лизгалки на надувување и цртање на лицето. Имаше интегративни игри за родителите. Слатката маса беше популарна со некои колачи подготвени од мајки, баби и татковци; имаше и кулинарски штанд со овошни салати и колбаси на скара кои ги служеа татковците. Се служеше и кафе, овошни сокови и

сладолед. Во малата продавница за градинарство можеше да се купи растение за нивната градина.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Родителите заедно со своите деца покажаа дека можат да се забавуваат заедно и активно да го поминуваат слободното време. Тоа беше документирано на слики.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Активностите поминаа добро поради добрата организација. Овие активности создадоа можност за градење на добри односи во кои нема разлика помеѓу родителите на децата со типичен развој и родителите на деца со посебни потреби. Понекогаш родителите на децата со попреченост забележуваат дека не само што имаат многу вештини и страсти, туку дека се вреден дел од поголема заедница. Мајките на деца со и без попреченост можеа многу добро да ги шминкаат децата и сите деца доброволно учествуваа. Подготовката на штандови беше препуштена на родителите, но, како и во целиот настан, се внимаваше да се создадат мешани групи (родители на деца со и без попреченост). Игрите за возрасни треба да се надгледуваат, наставникот треба да се грижи за формирање на мешани групи и да ги остави заедно да ги надминат тешкотиите. <https://www.spogle.pl/7-zabaw-integracyjnych-dla-doroslych/>

ПОГЛАВЈЕ 3

Пристапи и стратегии за охрабрување на отворена дебата и дискусија во рамки на работното место и овозможување на средини за учење во кои персоналот од предучилишното образование и грижа ќе се чувствуваат слободни да постават прашања и да бараат помош со цел да ги решат предизвиците и да споделат искуства и вештини во врска со работењето со деца со интелектуална попреченост.

МОДЕЛОТ НА ПИРАМИДА

Добра практика предложена од ИДЕА (Законот за образование на лица со попреченост, САД)

<https://www.brandywineschools.org/cms/lib/DE50000195/Centricity/Domain/1672/Best%20Practices%20in%20Preschool%20and%20Kindergarten%20Inclusion.pdf>

ЦЕЛИ

Обезбедување на инклузивни средини за децата со попреченост во текот на програмите во градинките. „ИДЕА“ исто така обезбедува поддршка за инклузија на децата со попреченост во К-12 институциите преку условот за најмалку рестриктивна средина (ЛРЕ).

ОПИС

Политиките за инклузија на ИДЕА, одобрени од Конгресот на САД, се базирани на наодите на реномирана истражувачка установа која утврди дека инклузијата поддржува пристап до висококвалитетни наставни програми и упатства за децата со попреченост, што доведува до подобрувања во академските достигнувања и вклученоста во заедницата. Инклузијата на децата со попреченост во предучилишното образование и грижа го подобрува развојот на вештините за описменување, вклучително и вербалната комуникација и им обезбедува можности за социјални интеракции со другарчињата што го поддржува развојот и на јазичните и на социјалните вештини. Препораките за зголемување на инклузијата во институциите за предучилишно образование и грижа на локално ниво го вклучуваат следново:

- Соработка со семејствата
- Придржување до законското обезбедување на поддршка и услуги во инклузивни институции

- Проценка и подобрување на квалитетот на инклузија во програмите за раното детство
- Проверка и измена на распределбата на ресурсите
- Подобрување на професионалниот развој
- Воспоставување на соодветна кадровска структура и зајакнување на соработката со персоналот преку активности за поврзување на тимот или активности што може да ја зголемат самовербата
- Обезбедување на пристап до специјализирана поддршка
- Развивање на формални соработки со партнерите во заедницата

Сепак, програмите за предучилишно образование и грижа можат да обезбедат интервенции во рамките на повеќеслојниот систем на поддршка (МТСС). Основните принципи на МТСС за градинките се следните: Specification of a multitiered system of supports

- Спецификација на повеќеслоен систем на потпори
- Рано обезбедување на поддршка или интензивно подучување/грижа со доволен интензитет за да се промовираат позитивни резултати и да се спречат подоцнежните проблеми
- Користење на податоците за децата за информирање на наставните практики и респонзивните практики за грижа
- Користење на научно потврдени практики, засновани на истражување до максимален можен степен.

Програмите во градинките сè повеќе користат МТСС модели за да ја диференцираат поддршката за различните потреби за учење на децата и да ја олеснат инклузијата на децата со попреченост. Моделот на пирамидата е конкретно дизајниран за да обезбеди МТСС модел за поддршка на поведението во градинките. Децата со попреченост кои добиле соодветна поддршка според моделот на пирамидата покажале намалување на проблематичното однесување и подобрувања во вклученоста.

Моделот на пирамидата за МТСС во предучилишното образование и грижа:

- Интензивни интервенции
- Таргетирана социјално-емоционална поддршка
- Средини со високо квалитетна поддршка
- Грижливи и респонзивни односи за пружање на нега

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Практиките може лесно да се имплементираат на различни нивоа и во различни средини
- Потенцирана е важноста на односите за пружање на нега во различни контексти
- Обезбеден е пристап до специјализирана и индивидуализирана поддршка
- Промовирано е подобрување на комуникацијата помеѓу семејството и училишниот контекст

ИНКЛУЗИЈА: ОБРАЗОВНИ ПРИСТАПИ

Добра практика предложена од страна на Универзитетот во Тесалија, Педагошки оддел за предучилишно образование:

https://eclass.uth.gr/modules/document/file.php/ECE_U_202/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%AC%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%B5%CF%82/%CE%9C%CE%AC%CE%B8%CE%B7%CE%BC%CE%B1%209-%20%CE%94%CE%B9%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1.pdf

ЦЕЛИ

Главна цел на оваа практика е соработката помеѓу наставниците и другите специјалисти кои работат со деца со интелектуална попреченост во училишната средина, така што секој член на персоналот ќе одговори на потребите на децата. Персоналот ќе разменува знаења и искуства и ќе ги решава заедничките тешкотии. Во овој контекст, персоналот ќе постави заеднички образовни цели за децата и ќе го подобри образованието на децата и нивната инклузија во училишната средина.

ОПИС

Мултидисциплинарните средби во училишната средина се однесуваат на соработка на различни специјалисти за подобрување на образованието, инклузијата и грижата за децата со интелектуална попреченост. Овој мултидисциплинарен тим се нарекува и „група околу детето“. Групата околу детето се формира врз основа на потребите на секое дете. Во овој контекст, групата може да се состои од две или повеќе лица. Членови на групите може да бидат наставници, психолози, логопеди, професионални

терапевти, физиотерапевти, социјални работници, училишни медицински сестри, музички терапевти и родителот(ите) на детето. Времетраењето и зачестеноста на средбите зависат од одлуката донесена од групата работници во училишната средина како целина.

Совети/примери (тие може да се прилагодат на секој национален контекст врз основа на различни ресурси/пристапи):

- По средбата наставник-родител, стручното лице од предучилишното образование и грижа може да предложи распоред на средби и потенцијални активности што ќе се спроведат.
- Стручното лице може да предложи теми за разговор со детето за да добие подобра слика за неговите потреби.
- Средбите може да се реализираат во училиштето и во комуникација со родителите за полесно планирање.
- Други учесници освен родителите/старателите можат да се сретнат со стручните лица кои го поддржуваат детето.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Соработката меѓу воспитувачите и со други специјалисти може да постигне подобри резултати за образованието и инклузијата на децата.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Лесно се организира и имплементира со мали трошоци.
- Сеопфатно разгледување на потребите на детето.
- Споделување знаења, искуства и разбирање на меѓусебната работа.
- Планирање на заеднички цели
- Родителите можат да учествуваат, но не ја координираат групата
- Порелевантни заклучоци и повалидни резултати за прашања поврзани со оптимална соработка со децата и нивна инклузија

ЗАКЛУЧОК ОД ПИЛОТИРАЊЕТО

Оваа добра практика беше оценета од персоналот на три училишта во Брисел, како и од тренерите за инклузија кои работат во регионот Фландрија во Белгија. Учесниците изразија силен интерес за оваа активност, сметајќи дека е многу привлечна и во согласност со

најнапредните практики. Но, беше наведено и дека за тоа е потребно време, планирање и вклучување на надворешни чинители, со што би можело да се земе предвид подолго време за негово спроведување. Исто така, беше нагласена неопходноста од вклучување на родителите како „експерти“. Сепак, учесниците се сомневаа во улогата на родителите во овој случај, бидејќи понекогаш тие се оние кои се противат на индивидуализираните образовни планови. Според мислењето на тренерот за инклузија, оваа активност е акција за пофалба и вредна политика. Тренерот ја препозна традицијата на спроведување слични практики во Фландрија и цврсто веруваше дека овој инклузивен пристап е единствениот пат напред. беше нагласена бариерата на временските ограничувања и потенцијалната конфузија околу улогите на различните професионалци во животот на детето, а беше нагласена и неопходноста од заеднички напори за надминување на работата со молња. беше истакнато дека оваа практика е слична на она што во Обединетото Кралство се нарекува ТАС (тим насочен кон детето). беше забележано дека ова може да одземе доста време, но е клучно не само за споделување (види <https://www.tacinterconnections.com/index.php/tacmodel>) информации и предизвици, но главно за поставување заеднички цели и цели. Тоа може да биде многу корисно за децата со аутизам, но и со други потреби. беше предложено дека менаџерите треба да бидат таму за да бидат свесни за потребите во смисла на време и ресурси. беше наведено дека би било многу добро училиштата да усвојат таква практика, особено имајќи предвид дека нивото на размена со стручни лица кои обезбедуваат дополнителна поддршка на децата во моментот е многу ниско

ПРИРАЧНИК ЗА ИНКЛУЗИВНИ ПРАКТИКИ ВО РАНОТО ДЕТСТВО

Објавен од Министерството за труд и социјална политика

https://www.eduino.gov.mk/nastava/wp-content/uploads/2020/03/priracnik_mk.pdf

ЦЕЛИ

Овој прирачник има за цел да ги поддржи воспитувачите и стручните соработници во установите за предучилишно образование и грижа во Македонија при справувањето со потребите на децата со развојни тешкотии преку пристап на соработка.

ОПИС

Прирачникот за унапредување на инклузивни практики во раното детство, објавен од Министерството за труд и социјална политика во 2017 година, главно е насочен кон воспитувачите и стручните соработници вработени во градинките. Неговата општа цел е да воспостави насоки за персоналот за подобро да ги идентификува потребите на децата со развојни потешкотии, вклучително и децата со интелектуална попреченост, како и да дизајнира индивидуални планови кои ќе бидат од корист за севкупниот развој на децата, нивното прилагодување и активно учество во градинките. Прирачникот препорачува пристап на стратешко планирање што треба да биде применет од група професионалци кои работат со детето во градинките и во консултација со родителите на детето, структуриран во три главни фази:

- Фаза I: Функционална проценка на развојните потешкотии на детето и развој на функционален профил на детето врз основа на SWOT анализа. SWOT анализата треба да ги опфати „Јаките страни“ на детето, „Слабите страни“ кои го ограничуваат прилагодувањето или учеството на детето во секојдневниот живот во градинката, „Можности“, т.е. фактори кои можат позитивно да влијаат на прилагодувањето и учеството на детето и „Закани“, т.е. фактори кои би можеле да ги загорзат.
- Фаза II: Развој на план што вклучува SMART (Конкретни, Мерливи, Остварливи, Релевантни и Временски ограничени) цели за поддршка на детето во три главни области – социјални интеракции, учество во секојдневните активности во установата за предучилишно образование и грижа и поттикнување на независност во секојдневниот живот. Формулирањето на овие цели се стреми да го специфицира нивото на потребната поддршка од стручниот кадар и другите, како што се другарчињата, родителите и другите стручни лица.
- Фаза III: Континуирано следење, известување и прилагодување на планот.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Примената на овој пристап, поточно процесот на SWOT анализа и формулацијата на SMART целите има потенцијал да создаде форум за размена на искуства, ставови и перспективи меѓу сите релевантни стручни лица во градинката кои се во контакт со дете со интелектуална попреченост.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Релевантноста на овој пристап придонесува за неговиот потенцијал за применливост во други контексти, а неговата едноставност и јасност ги зголемува шансите за успешна примена.

ЗАКЛУЧОК ОД ПИЛОТИРАЊЕТО

Оваа активност беше тестирана од три проектни партнери – во Полска, Македонија и Кипар.

ПОЛСКА

Практиката беше евалуирана од персоналот на една детска градинка во полското село Јурков (провинција Малополска). На работилницата присуствуваа 6 лица, целиот наставен кадар од градинката. Ставовите за дискутираната практика се претворија во дискусија. Конкретно, барањето за мерење, т.е., принципот на мерливост на целта е доведено во прашање. Ова не само што изгледа нереално во контекст на образованието и воспитувањето на децата, туку пред сè, поттикнува размислување за детето како физички објект што може да се изрази во метри, секунди и други SI единици. Во принцип, учесниците беа задоволни што дознаа за новата идеја и имаа шанса да разговараат за неа и да ја анализираат длабински. На наставниците им беше јасно дека SWOT и SMART се техники кои вообичаено се користат во областа на проектите. Еден учесник постави прашање: „Дали детето е проект? Одговорот од сите беше едноставен и нагласен: „Не“. Беше сугерирано дека алатката е несоодветна за темата, бидејќи не треба механички да се пренесуваат техники кои се ефективни во едно поле до друго кое е сосема различно. Пилот сесијата јасно ја покажа потребата да се организираат слободни и отворени дискусии за вработените во градинките за да се поддржат во решавањето на проблематичните прашања.

МАКЕДОНИЈА

Во пилот активноста учествуваа 10 професионалци од јавната општинска установа за деца „Гоце Делчев“ од Винаца, Македонија. Според повратните информации од учесниците, активноста обезбеди платформа и отворен простор за вработените во институцијата да го подобрат своето знаење и да се запознаат со стратешките документи за промовирање на социјалната вклученост на децата со интелектуална попреченост на национално ниво. Понатаму, тоа остави простор за дискусија и мапирање на главните предизвици со кои се соочува персоналот за предучилишно

образование и грижа во нивната секојдневна работа со деца со попреченост и типичен развој.

Активноста ја прошири перспективата и знаењето на учесниците за раниот детски развој. Исто така, им овозможи на учесниците подобро да го разберат системот за социјална заштита и како систематскиот пристап може да ја подобри нивната услуга во градинката. Учесниците пријавија висок интерес за анализа на стратешкиот документ и развивање на нивните вештини за стратешко планирање и размислување за поддршка на нивниот професионален развој. Тие, исто така, ја разбраа причината за подобрување на системот и нивната вклученост во промовирањето на социјалната вклученост.

КИПАР

Оваа практика беше пилотирана во приватната градинка на The Giving Tree во Никозија од страна на персоналот/воспитувачките од градинката кои активно учествуваа во активноста и на крајот од сесијата дадоа свои повратни информации. Оваа активност беше корисна за персоналот бидејќи е детален прирачник со насоки за подобро препознавање на потребите на децата со развојни потешкотии, вклучувајќи ги и децата со интелектуална попреченост. Описот е јасен со разбирлива структура. Подетално објаснување за S.W.O.T анализата и SMART целите ќе биде корисно бидејќи некои од членовите на персоналот не знаат точно што е S.W.O.T анализата или SMART цели и колку е корисно. Лидерите на персоналот/институцијата дадоа позитивни повратни информации за оваа практика и ќе биде корисно да се спроведе со поширок опсег на персонал. Тоа е корисна активност да се вклучи во училишната програма на Кипар за персоналот и е корисна активност за поддршка на воспитувачите без никакви дополнителни ресурси/материјали. Воспитувачите кои ја спроведоа избраната практика навистина уживаа и силно препорачаа оваа активност да се спроведе во нивното училиште со сите вработени.

ГРАДИНКА - КУТИЈА ЗА ГЛУВЦИ

Добра практика спроведена од страна на градинката “FRÖBEL-Muekiste” (Кутија за глумци) што се наоѓа во Лајпциг, Германија:

<https://maeusekiste.froebel.info/unser-kindergarten>

<https://maeusekiste.froebel.info/unser-kindergarten/team>

ЦЕЛИ

Педагошките практики во “FRÖBEL-Muekiste” се карактеризира со отвореност, учество и има индивидуализиран пристап. Воспитувачите во “FRÖBEL-Muekiste” одговараат на потребите и интересите на децата со нивно вклучување во секојдневната педагошка работа.

ОПИС

Главната цел на оваа практика е да понуди грижливо и компетентно образование преку воспитување и грижа за 74 деца од возраст од 9 недели до училишна возраст. Тимот на “FRÖBEL-Muekiste” ужива да ги поддржува децата во нивните индивидуални процеси на образование и развој на чувствителен и начин и со почит. Личноста на децата, нивните потреби, интереси и способности се одлучувачки за организацијата на секојдневните активности во градинката.

Тимот на “FRÖBEL-Muekiste” вклучува:

- 1 лидер (воспитувач/дипломиран социјален работник)
- Специјалист за детска заштита
- 9 наставници
- 1 наставник по "музичко образование"
- 1 наставник по “работа со деца под три години”
- 1 двојазичен наставник
- 2 инструктори за вежбање
- 1 двојазичен воспитувач на обука
- 1 помошник
- 1 негувател

Персоналот редовно учествува и е вклучен во обуки и релевантни педагошки теми и го пренесува знаењето на тимот како дел од секојдневната работа во институцијата.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Секојдневната комуникација и размената на искуства меѓу персоналот придонесува и за подобро планирање и адресирање на потребите на децата, но и за намалување на стресот, предизвиците и грижите меѓу персоналот што се однесува за работа со деца.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Неформалната комуникација за прашања поврзани со секојдневниот живот и работа во установи кои се посетувани и од деца со интелектуална попреченост, како и построкурирани дискусии за време на обуките може да бидат значително корисни за персоналот во различни контексти на предучилишно образование и грижа.

ИНТЕРВЕНЦИЈА– НАДЗОР

ЦЕЛИ

Градење на знаење и професионализам на персоналот за дневен престој.

ОПИС

За следење на работата со децата, тренерите и персоналот за инклузија спроведуваат состанок за надзор (2 часа долг), кој се организира на секои 3-4 месеци. Во Фландрија, тренерите за инклузија се стручни лица, кои ја олеснуваат инклузијата на децата. Надзорот генерално на барање на директорот на тимот. InterVision е доброволно и им овозможува на вработените колективно да размислуваат за нивното професионално однесување преку споделување на праксата на еден од членовите на групата, нивните тешкотии во справувањето со сложени ситуации или незадоволителни резултати во извршувањето на нивните задачи. Персоналот ги свикува и се придружува на овие состаноци кога ќе почувствува дека им треба повеќе совети или поддршка за тоа како да се справат со одредена ситуација. Овие состаноци се интердисциплинарни: присутни се сите негуватели кои се грижат за деца со посебни потреби, а еден (често тоа е тренерот за инклузија) ја презема улогата на координатор.

Состаноците се фокусираат на случаите што ги споделува персоналот. Учесниците размислуваат за нив, разменуваат искуства и учат едни од други. Методите и пристапите на овие состаноци може да варираат. Изборот на методот зависи од тоа за каков случај станува збор и тренерот за инклузија одредува што е најсоодветно за поединечниот случај. Методите може да вклучуваат градење позитивни решенија, поставување прашања за подобро разбирање на случајот или разгледување на случајот преку перспективата на различните чинители (на пр. негувател, мајка, дете или државата). Овие сесии секогаш се водат во многу безбедна и сигурна средина со гарантирање на доверливоста на истите.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

На секој состанок, персонал за надзор се навраќа на последниот состанок и го оценува. Состаноците носат подлабоко знаење и обезбедуваат решенија и нови вештини на персоналот за дневен престој.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Лесно е за репродукција.
- Го зајакнува персоналот.
- Персоналот се чувствува слушнат и гради знаење.
- Обезбедува алатки за инклузивниот пристап.

ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА ГРУПИТЕ НА КОИ ПРИПАЃАТЕ

Од пакетот за обука DECET

ЦЕЛИ

- Зголемување на свесноста за инклузија и исклученост.
- Зајакнување на процесот на инклузија во установата.

ОПИС

Обуката од 1 час и 30 минути обезбедува простор за персоналот да размислува за различноста на семејствата. Материјалите вклучуваат серија на слики кои претставуваат различни семејства во смисла на состав, сексуална ориентација, етничко потекло, вероисповед.

1 фаза (5 мин):

Презентација на процесот: процедури, цели, упатства, вклучително и воведното прашање. Ова прашање може да варира во зависност од контекстот и конкретната цел.

Од секој учесник се бара да:

- Избере една или две фотографии кои се поврзани со нивниот концепт на „семејство“.
- Избере сликата што најмногу наликува на нивната идеја за идеално семејство.
- Избере слика за која што има прашања.

- Да размисли и сподели кое семејство е најблиску до неговото/нејзиното?
- Да размисли и сподели за кое семејство би сакал/а да дознае повеќе?

2 фаза (15 мин):

На учесниците им се даваат следните насоки:

- Погледнете ги внимателно сите фотографии, изберете во себе една или две, врз основа на воведното прашање.
- Тивко, подгответе го она што ќе се сподели во групата. Зачувајте ги сите коментари, прашања или впечатоци за времето на групата.
- Не брзајте. Дури и ако вашиот избор е направен, почекајте додека секој го направи својот.

3 фаза (1 час):

Време на групата.

- Секој учесник сега може да ја земе фотографијата што претходно ја избрал за себе. Ако двајца луѓе избрале иста фотографија, тоа не е проблем. Секој учесник треба да се држи до својот првичен избор и да коментира кога ќе му дојде ред.
- Секој учесник треба да ја покаже фотографијата, или фотографиите, со јасно и целосно изразување на причините за направениот избор.
- Учесниците треба да бидат подготвени да одговорите на прашања и реакции од групата.
- Доколку е неопходно, обучувачот може да им помогне на учесниците во оваа фаза.

4 фаза (10 мин):

- Коментар на обучувачот и оценка што се случило за време на сесијата.
- Дискусија во групата за тоа како сесијата покренува и одговара на прашања поврзани со разликоста. Се споделуваат нови согледувања.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Фотографиите се, од многу причини, многу добар стимул за разговор за семејствата. Бидејќи фотографиите покажуваат само фрагмент од животот, секој учесник е во искушение да го пополни остатокот. Сликите дозволуваат повеќекратно толкување, па често се случува учесниците да имаат многу различни, често спротивставени толкувања. Овие различни гледишта (кога обучувачот ги третира како различни, а не како „добри“ или „лоши“) ги подобруваат дискусиите за тоа од каде доаѓаат нашите идеи и ја зголемуваат свесноста за предрасудите. Оваа вежба ги адресира како сличностите, така и разликите, според тоа, учесниците можат, исто така, лесно да се идентификуваат со семејствата.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Оваа практика му дава можност на персоналот да размислува за личните искуства за да ги поддржи во нивната работа за инклузија со децата
- Обуката поттикнува поголемо разбирање и отвореност меѓу родителите и воспитувачите и на тој начин им овозможува на семејствата да изградат чувство на припадност
- Ги поддржува децата и нивните родители во развојот на различните аспекти на нивниот идентитет
- Им овозможува на семејствата да учат едни од други преку културни и други карактеристики.

ФИНСКИОТ ПРИСТАП КОН ДЕЦАТА СО ПОСЕБНИ ПОТРЕБИ

Еднонеделна обука организирана во Оулу, Финска и во Фиренца, Италија од страна на Академијата за наставници Еуропас.

<https://www.teacheracademy.eu/course/special-needs/>

ЦЕЛИ

Курсот ќе им помогне на учесниците да:

- Ги идентификуваат најчестите тешкотии/предизвици што може да ги има детето со попреченост при влегувањето во училиница;
- Размислат за улогата на наставникот како дел од системот што му помага на секое дете;

- Ја разберат функцијата на социјалните институции, партнерите надвор од училиштето и наставникот во работата со деца со посебни потреби
- Запознаат и совладаат конкретни, практични методологии за промовирање на учењето и растот на децата со посебни потреби.

ОПИС

Пробен распоред:

1 ден – Вовед во курсот и идентификација на попреченостите

2 ден – Идентификација на тешкотиите

3 ден – Како ефикасно да се поддржат учениците

4 ден – Помагање на децата

5 ден – Емоционална поддршка и поддршка во поведението

6 ден – Завршување на курсот и културни активности. Евалуација на курсот, екскурзија и други надворешни културни активности.

Наставниците кои не се запознаени со потребите на децата кои имаат потешкотии со учењето како и други ментални и невропсихијатриски нарушувања, може да претставува голем предизвик. Курсот појаснува како најдоброто учење и раст кај децата со посебни потреби се промовира преку блиската соработка меѓу наставникот, училишниот систем, администрацијата и другите партнери надвор од училиштето (како што се родителите, и био-, психо- социјалните институции).

ЕВАЛУАЦИЈА И РЕЗУЛТАТИ

Евалуацијата на курсот се организира последниот ден. Се состои од заокружување на стекнатите компетенции, повратни информации и дискусија. Со повеќе од 250 курсеви достапни низ цела Европа и повеќе од 12.000 учесници годишно, Еуропас е најголемата мрежа на висококвалитетни обезбедувачи на курсеви за обука на наставници.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Дизајниран и испорачан од наставник од Финска, овој курс ги запознава наставниците од градинките со моделот во 3 фази што финските градинки и основни училишта специјално го развија за да го промовираат учењето и личниот развој на децата. Курсот им овозможува на воспитувачите практично разбирање на тешкотиите и предизвиците што може да ги има детето со посебни потреби при влегувањето во вашата училница. Тој е

прилагоден на потребите на учесниците - можно е да се разговара за одредена тема (треба да се наведе 4 недели однапред).

ЗАКЛУЧОК ОД ПИЛОТИРАЊЕТО

Оваа добра практика беше оценета од претставници на 17 детски градинки од Грција (16 јавни и 1 приватна), како и 2 образовни чинители од Министерството за образование во Грција. Професионалците сметаа дека оваа обука ќе биде корисна за необучени професионалци или едукатори кои не се запознаени со термините и пристапите потребни за децата со посебни потреби и поконкретно за интелектуалната попреченост. Тие сметаат дека тоа е корисна и организирана содржина која може да се збогати и прилагоди на грчкиот национален контекст. Образовните чинители обезбедија ресурси и алатки кои постојат во грчкиот контекст со цел да се планира и организира слична обука и да се следи истата структура како добрата практика. Тие напоменаа дека дури и да немале национални ресурси, добрата практика се состои од конкретни чекори и насоки како да се спроведе и организира обуката, што ја прави вредна практика.

Професионалците кои ја следеа обуката напоменаа дека тоа им помогнало многу подобро да го разберат процесот и да пристапат и дека ги зајакнале нивните способности и знаења на темата инклузија. Обуката се состои од сите основни компоненти и опфаќа важни аспекти на инклузивноста и како да се прилагоди во околината за предучилишно образование и грижа. Професионалците споделија дека другите обуки или теоретски рамки се повеќе исклучени со реалноста и оваа обука опфаќа сè што е важно, што го прави лесен за следење и користење, дури и ако не сте запознаени со пристап за деца со интелектуална попреченост. Професионалците го користеа овој пристап во рамките на нивните класови и видоа каква разлика направи тоа за нивните ученици. На часовите на кои присуствуваа ученици со интелектуална попреченост, тие се чувствуваа посигурни и опремени со повеќе знаења за тоа како да пристапат и да се грижат за нивните потреби. Иако е во рана фаза, тие сметаат дека поупатените на темата придонесуваат нивните часови да бидат поинклузивни и побезбедни за децата.

МРЕЖА

Мрежа за соработка и самоедукација за наставниците.

<https://www.ore.edu.pl/2015/04/plany-dzialania-sieci-wspolpracy-i-samokształcenia/>

ЦЕЛИ

Центарот за развој на образованието, психолошко-образовното советување, библиотеките и центрите за обука на наставници учествуваа во креирањето и спроведувањето на нова форма на професионален развој во Полска. Целите на соработката и самоедукацијата се следните: споделување на искуствата помеѓу учесниците, анализа на добрите практики кои ги користат учесниците, добивање на методолошка и суштинска поддршка, развој на компетенциите на учесниците, создавање на нови решенија според потребите на објектите кои припаѓаат на мрежата, градење на односи и соработка меѓу наставниците.

ОПИС

Активностите што се преземаат во рамки на мрежата се претежно состаноци кои се одржуваат лице в лице или на дигитална платформа. Последново се користи помеѓу состаноците за споделување мислења, објавување едукативни материјали и резултати од работата (создадени алатки, сценарија за часови). Состаноците на платформата овозможуваат контактирање со експерти без оглед на оддалеченоста и учество во обука далеку од местото на живеење. Списокот на теми се дискутира и креира на првиот директен состанок.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Се зголемува бројот на такви мрежи и нивните учесници. Речиси секоја педагошка библиотека во Полска (7782) или центар за обука на наставници (повеќе од 18 000) има една. Адресирани се прашањата кои се однесуваат директно на работата со дете со посебни образовни потреби. Некои од темите се: Работниот план на мрежата за соработка и самоедукација на наставници кои работат со дете со посебни образовни потреби; IED во пракса - креирање на Индивидуални образовни планови за деца со интелектуална попреченост; IED, и што понатаму. Достапно на:

<https://odm.pcpppidn.eu/sieci-wspolpracy-i-samokształcenia-archiwum-2021-2022/>

Динамиката на развојот сугерира дека станува збор за вредна иницијатива.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Програмата, покрај тоа што е вредна алатка во развивањето на работните методи на наставникот при работата со дете со попреченост, дава можност да се разговара за прашањата на персонализиран и директен начин. Обезбедува поддршка за наставниците и го оптимизира барањето решенија. Овозможува некој да го изрази својот став. Мрежата ги поврзува луѓето и институциите во кои работат. Така, еден од учесниците на мрежата истакнува: „Благодарение на информациите и вештините стекнати преку мрежата, можам да донесам нешто ново во специјализираните дискусии и сум посигурен затоа што ја чувствувам поддршката од луѓето од мрежата. Некои од проблемите и прашањата што се појавуваат во нашата работна средина се дискутирани, па дури и решени од колегите од мрежата. Навистина имам корист од нивното искуство. Разговорите се вистинско освежување, а смислата за хумор особено ги живнува нашите дискусии, кои често се оптоварени со рутински и стари решенија“.

ЛИДЕРИ

Проектот е спроведен од страна на Регионалниот центар за обука на наставници во провинцијата Лубелски, Полска во соработка со образовните библиотеки и психолошко-образовниот центар за советување. Разновидноста на средбите ја стимулира локалната соработка и го олеснува споделувањето на искуства.

<https://lscdn.pl/pl/projekty/12786,Lubelscy-Liderzy-Edukacji-Wlaczajacej.html>

ЦЕЛИ

Проширување на знаењата за инклузивното образование помеѓу персоналот во образовниот систем, особено во однос на реализацијата, имплементацијата и надзорот.

ОПИС

Серијата обуки и сесии за советување се базираат на програми за обука и советување развиени во проектот „Ученик со посебни образовни потреби - развивање на модел на обука и советување“ од Центарот за развој на образованието. <https://www.ore.edu.pl/2018/06/szkolenia-i-doradztwo-dla-poradni-o-projekcie/>

Рамката за обука за воспитувачи во училиштата и градинките е структурирана како курс од 45 часа. Обуката опфаќа: Инклузивно образование како висококвалитетно образование за сите ученици; функционална евалуација во образовната пракса - од идентификација на ресурсите до процесот на поддршка; работа со паралелка со различни образовни потреби; соработка на наставници и стручни лица со други членови на персоналот во градинките, училиштата и објектите и наставниците; соработка на наставниците со заедницата - правни и организациски аспекти и добри практики; развој на наставниот кадар во градинките, училиштата и објектите. Обуката беше организирана во форма на работилница, секој учесник имаше 3-часовни индивидуални консултации и можеше да го избере својот предмет.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Беа обучени 1920 луѓе. Тие ќе ги промовираат знаењата и идеите за инклузивно образование во нивните образовни објекти. Тие ќе дејствуваат како лидери, следени од нивните соработници. Може да се претпостави дека во секоја образовна установа ќе има таква личност. Треба да се истакне дека обуката го опфати само модулот кој се однесува на градинките.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Алатките, ресурсите и идеите создадени во проектот беа искористени на други обуки. Учесниците и обучувачите за време на обуката се соочија со конкретни ситуации и проблеми кои се јавуваат во инклузивното образование и мораа да најдат соодветни решенија. Овој практичен аспект помогна во подобрувањето на работилницата за наставниот кадар. Практикантите се во контакт со Центарот за обука на наставници, тие можат да влезат во дискусии со други членови на наставниот кадар и да учествуваат во нив или да обезбедат консултации. Дефинитивно помага да се надмине чувството на осаменост и беспомошност што влијае на наставниците во инклузивното образование. Тоа ќе ја олесни слободната размена на мислења за активностите што се неопходни во градинките. Слични проекти се спроведуваат и во други провинции во Полска. Поттик за учество на обуката е тоа што е бесплатна. Наставниците имаат можност да влијаат врз нивната околина, што придонесува за зголемување на сопствената позиција во локалната средина. Ваквите проекти овозможуваат и објавување на сопствени наставни материјали и мислења. Ова позитивно влијае на професионалниот напредок. Повисоките професионални чинови значат повисоки плати и сигурност на работното место.

ПОГЛАВЈЕ 4

Стратегии и пристапи за координацијата на информации, ресурси и услуги од организации во заедницата, бизниси, културни и граѓански организации, агенции за социјални услуги, верски организации, колеџи и универзитети и други групи во заедницата кои можат да ја поддржат инклузијата на децата со интелектуална попреченост во предучилишното образование и грижа.

КОНФЕРЕНЦИЈА ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

Добра практика предложена од Студискиот центар за психофизиологија и образование на Националниот и Каподистриски Универзитет во Атина:

<https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/educ>

<https://spedu.gr/>

ЦЕЛИ

Главната цел на Панхеленската конференција за образовни науки е унапредување на знаењето помеѓу стручните лица, наставниците и општата популација, како и квалитетна надградба на образованието во Грција.

ОПИС

Конференцијата се одржува секоја година и ги презентира неодамнешните основни и применети истражувања во образованието и дефектологијата, како и психијатријата, психологијата, лингвистиката и логопедијата. Дополнително, за време на Конференцијата се формулираат предлози за иднината на образованието во Грција. На крајот се презентираат нови истражувачки и едукативни искуства од истакнати личности од областа на образованието. Говорите на презентерите се вклучени во зборникот на конференцијата и објавени во издание на Националниот центар за документација, кој има ISSN

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Како резултат на редовното организирање на Панхеленската конференција на образовните науки, постепено се зголемуваат знаењата за дефектологијата и интелектуалната попреченост кај населението. Бројот на учесници и релевантноста на конференцијата би биле начин да се оцени нејзината важност, но влијанието на оваа практика сè уште не е измерено.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Конференцијата е добра практика поради ширењето на знаењето за децата со интелектуална попреченост кај стручните лица, наставниците и општата популација.
- Говорите на говорниците се објавени и секој заинтересиран може во секое време да се повика на информацијата.
- Теоретските и применетите истражувања се претставени пред општата популација и стручните лица.
- Се дискутираат и формулираат предлози и нови добри практики за иднината на образованието во Грција.

НАШИОТ ГРАД СО ДЕЦАТА

Програмата е обид да се интегрира „Теренска педагогија“ во наставните вежби на Педагошкиот оддел за предучилишно образование при Универзитетот во Крит.

ЦЕЛИ

Програмата имаше за цел да ја промовира одржливоста на луѓето и на теренот, поврзувајќи го универзитетот со училиштето и локалната заедница во Ретимно. Се фокусира на потребите на општеството (деца, родители, наставници, ученици), преку духот на истражување, активно учење и учење надвор од училиштата користејќи различни места и заедница наместо училници.

Обезбедува благосостојба на луѓето и нивното „место“. Го поврзува учењето со локалната историја, животната средина и културата.

Поконкретно, целите на проектот се:

- Да се обезбеди благосостојба на луѓето и нивното „место“.
- Да се поврзе учењето со локалната историја, животната средина и културата.
- Да им понуди на малите деца автентични контексти за учење и запознавање со концептот „место“, „идентитет“ и „заедница“.
- Да им даде значење на детските искуства во однос на „место“, „идентитет“ и „заедница“.

ОПИС

Во програмата учествуваа четириесет и четири студенти на четврта година од нивните студии, супервизорот на курсевите за дидактичка вежба, како и инструктори по различни предмети кои предаваат на

универзитетот. На него учествуваа и деца од 11 градинки како и нивните 16 воспитувачки во градинките и родители на децата. Во програмата учествуваа следните институции, организации и бизниси од локалната заедница: Општина Ретимно, Конзерваториумот во Ретимно, Центарот за млади на општина Ретимно, Музејот на современа уметност и Светата Митрополија од Ретимно, Традиционалната слаткарница и Музичко здружение.

Учесниците имаа шанса да ги истражат локалните традиции во нивниот град/земја. Тие имаа можност да дознаат за овие традиции со истражување во книги, прашувајќи ги постарите или други членови на заедницата и посета на музеи и споменици во нивниот град. После тоа, учесниците споделија како тоа ги направило да се чувствуваат и што научиле за нивниот град и како тоа им помогнало да се чувствуваат како член на заедницата или какво влијание имало врз нив.

Податоците беа собрани од страна на супервизорот и студентите и беа анализирани со користење на квалитативен пристап заснован на критериумот „како проектот беше доживеан од сите учесници“.

Користени се полуструктурирани мини-интервјуа со наставници, родители и членови на локалната заедница пред и по имплементацијата на проектот (портфолија на ученици, детски дела, фотографии, снимки, видео снимки, дневници, размислувања).

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

За мали деца: тие го запознаа својот град и го дефинираа својот идентитет во однос на него. Тие развија силни врски со луѓето и културата на локалната заедница. Тие беа вклучени во автентични искуства за учење и преку отворени процеси на учење. Тие го збогатија своето академско знаење.

За студентите: тие успешно планираа и поддржаа интервенции насочени кон децата кои вклучуваа акции вон и надвор од училишната средина. Тие развија вештини за комуникација и соработка меѓу себе, со наставниците во училницата и со членовите на локалната заедница.

За едукаторите: тие ја препознаа потребата училиштата да станат активни центри во нивната населба, како и важноста да се вклучат сите граѓани, млади и стари, во знаењето, креативното изразување, дијалогот и иновациите. Тие негуваа кохезија и тимски дух меѓу себе.

За родителите: тие ги сменија своите перцепции за присуството на студенти во градинките, како и за придонесот на Универзитетот во животот на нивниот град. Тие ги сменија нивните перцепции за основната наставна програма на градинката и за различните начини на учење на нивните деца и нивната динамика. Тие развија значајни односи со оние кои се вклучени во учењето на нивните деца и подлабоки односи со родителите на децата со посебни образовни потреби.

За локалната заедница: тие развија чувства на взаемно признавање, меѓусебно почитување и менување на перцепциите во однос на работата на секој чинител. Тие имаа можност за креативна, енергична, партиципативна и интересна дружба со други жители од сите возрасти. Резултатите го истакнаа суштинскиот придонес на „Теренската педагогија“ во истражувањето на современите променливи состојби во областа на детското учење и образовните простори, како и за нов полифоничен поглед на односот со градот. Квалитетните искуства за учење што ги добија сите вклучени беа засновани на организираниот систем на односи и интеракции што се развија помеѓу луѓето (родители, наставници, деца, пријатели, други возрасни), просторите (дом, градинка, населба, музеј итн.) и институциите (семејство, општина, заедница и сл.) и ги утврди активностите во време и место. Благосостојбата на заедницата и квалитетот на животната средина беа зајакнати преку активно вклучување на граѓаните, локалните организации и медиумите во животот на градинките.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Учество и симетрични професионални односи.
- Соработка и инклузија на сите поединци без разлика на карактеристиките.
- Автентични практики поткрепени со истражување.
- Процеси на рефлексивност и ориентација.
- Активно учење и реципроцитет.
- Употреба на ресурси и материјали од самата локална заедница.
- Можностите за запознавање со основната наставна програма на градинката.
- Формативно оценување и критичко размислување за практиките.
- Активното учество на граѓаните/локалната заедница.

УПАТСТВО ЗА ЕДНАКВОСТ ЗА ПРЕДУЧИЛИШНИ УСТАНОВИ

Публикација објавена од тимот за предучилишна инклузија на советот на Tower Hamlets

https://www.towerhamlets.gov.uk/Documents/Children-and-families-services/Early-Years/Equality_Guidance.pdf

ЦЕЛИ

Целта на ова упатство е да се поддржи персоналот во установите за предучилишно образование и грижа да продолжат да го развиваат својот инклузивен етос, политики и практики за инклузија на сите релевантни

чинители во заедницата со цел да се задоволат индивидуалните потреби на децата, вклучително и оние на децата со интелектуална попреченост.

ОПИС

Оваа публикација обезбедува совети и поддршка за да помогне да се обезбеди еднаквост за сите и холистички пристапи за активно вклучување на широк спектар на засегнати страни во установите за предучилишно образование и грижа, како што се децата, родителите и семејствата, персоналот, пошироката заедница, други служби и посетители. Таа е структурирана во следните делови:

- Развивање на антидискриминаторска практика (упатство за препознавање и пријавување на дискриминаторски инциденти);
- Инклузивни политики и практики (упатство за развој на инклузивни политики, нивно ширење во пошироката заедница и обезбедување нивна посветеност);
- Инклузивно планирање за индивидуални потреби (упатство за инклузија на релевантни стручни лица од други сектори за индивидуалните потреби на децата и препознавање на нивната стручност и совети);
- Инклузивни односи и партнерства (упатство за вградување на уникатните групи на вредности, верувања, ставови и потекло на сите членови на заедницата со цел да се промовира инклузија за сите);
- Инклузивни средини и пристапи (упатство за развој на ресурси во предучилишното образование и грижа, кои ја одразуваат различноста на децата и оние на нивните семејства).

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Примената на ова упатство може да доведе до воведување на инклузивни политики и практики имплементирани во пошироката заедница каде што живеат деца со интелектуална попреченост, не само во рамките на институциите за предучилишно образование и грижа што ги посетуваат. Изготвено е од страна на искусна група на стручни лица за рана возраст од Тимот за инклузија во рана возраст на Советот на Tower Hamlets.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Ова упатство препознава дека сите институции и персоналот од предучилишно образование и грижа имаат должност да промовираат разбирање и да ги ценат разликите и различностите, вклучително и на децата со интелектуална попреченост, и важната улога што пошироката заедница може да ја игра во овие напори.

Тоа обезбедува стратегии за активна борба со сите форми на дискриминација, промовирање на еднаквост и инклузивна пракса преку градење практики за соработка. Покрај тоа, ова упатство предлага

пристап каде што тоа се постигнува преку активен процес на свесност за ситуацијата, размислување како да се одговори и одвојување време за размислување, со цел постојано да се оценува и подобрува праксата. На тој начин, ова упатство е релевантно и применливо во сите установи за предучилишно образование и грижа, кои можат или да го имплементираат во нивното работење или да го користат како инспирација за развивање на сопствени водечки документи во оваа област.

СВЕТСКИ ДЕН ЗА ПОДИГАЊЕ НА СВЕСТА ЗА АУТИЗМОТ

Активност споведена од страна на градинката Буба Мара во Скопје, Македонија

<https://gradinkabubamara.org.mk/aktivnosti/1937>

ЦЕЛИ

Активностите што ги спроведе градинката Буба Мара беа насочени кон зголемување на разбирањето и прифаќањето на децата со аутизам од страна на локалната заедница, како и испраќање на порака до децата, родителите и пошироката јавност дека децата со аутизам се добредојдени во градинката.

ОПИС

Градинката Буба Мара се наоѓа во општина Аеродром во Скопје. На 2 април 2022 година градинката спроведе повеќе активности за одбележување на Светскиот ден за подигање на свеста за аутизмот. Овие активности вклучуваа подготовка на делови од сложувалка и сини сијалици (широко користени симболи на подигање на свеста за аутизмот) од страна на децата и вработените во градинката, подготовка на презентација за аутистичниот спектар на нарушувања од страна на еден од вработените во градинката и нејзино прикачување на веб-страницата на градинката, главно наменета за родителите и членовите на пошироката заедница, како и осветлување на зградата во која се наоѓа градинката со сини светла. Осветлувањето беше спонзорирано од приватна компанија која работи во оваа дејност.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Активностите за подигање на свеста не само што беа забележани во населбата каде што се наоѓа градинката, туку тие го привлекоа интересот и на локалните и националните медиуми кои известуваа за настанот, со што дополнително придонесоа за подигање на свеста на јавноста за важноста од создавање на установи за предучилишно образование и

грижа, каде што сите деца со аутизам можат да го достигнат својот целосен потенцијал и да се чувствуваат ценети. Сепак, не е извршена формална евалуација на ефектот од активностите.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Преку спроведените активности, градинката успешно вклучи деца, родители и приватна компанија, со што ангажираше повеќе чинители во нејзините напори за подигање на свеста за аутизмот во заедницата. Допре до членовите на заедницата во нејзина близина, но и до пошироката локална и национална јавност преку соодветната медиумска покриеност на активностите. Други клучни аспекти кои ги прават овие активности добра практика е нивната релевантност во други контексти, потенцијалот за примена на истите и ниските трошоци поврзани со нивната реализација.

ЗАКЛУЧОК ОД ПИЛОТИРАЊЕТО

Оваа активност беше тестирана од три проектни партнери – во Полска, Македонија и Кипар.

ПОЛСКА

Пилот активностите го вклучија персоналот на градинка и градинка управувани од Здружението на независни социјални иницијативи во полско село (покраина Малополска). На работилницата присуствуваа 4 лица, целиот наставен кадар од градинката. Сите учесници на работилницата истакнаа дека предложените активности се корисни за промовирање на инклузија во заедницата. Комбинацијата на различни видови активности беше навистина ценета. Многу е важно децата да се вклучат во подготовката на сложувалките и исто така преку изложба во градинката да се искористат за промовирање на идејата за инклузивно образование во групата на родители. Единствената покрената резерва беше за осветлување на зградата на градинката во сино поради трошоци, но беше предложено да се побара приватен спонзор кој ќе го направи тоа. Инспирирани од идејата, учесниците ги предложија следните модификации или дополнувања на презентираната добра практика:

- Поставување слоган на страницата на Фејсбук, наместо да се ставаат информации за аутизмот на веб-страницата. Слика, фотографија, графички знак би можеле да играат важна улога: ова ќе биде главниот сигнал за привлекување внимание. Врската поставена на страницата ќе се однесува на пошироки вести за аутизмот.
- Сложувалката мора да ја направат децата. Сликата е групна работа на деца која содржи очигледни визуелни знаци поврзани

со Денот на аутизмот (на пр., сина боја на позадината). Децата би можеле да создадат и форми на „коцки од слојувалки“-едноставни форми вклучувајќи рамностран триаголници, квадрати, какви што децата би можеле да ги исечат. :

- Подготовка на сини рачни кошули и изведба во оваа облека од страна на предучилишните групи на 2 април во градинката.

Вработените во градинката се изјаснија дека ќе го организираат одбележувањето на Светскиот ден за подигање на свеста за аутизмот во наредната година.

МАКЕДОНИЈА

Активноста беше спроведена во 3 институции во Македонија и имаше за цел да ја зголеми свеста на родителите и пошироката заедница за социјалната вклученост на децата со интелектуална попреченост во градовите Валандово, Гевгелија и Неготино. Во активноста учествуваа 24 деца од Неготино, 21 дете и стручни лица од градинката во Гевгелија и 26 деца и нивните родители од градинката во Валандово.

Иако активноста не беше спроведена на Светскиот ден на аутизмот, таа имаше пошироко позитивно влијание врз заедницата во однос на подигање на свеста за социјална вклученост на децата со аутизам и создавање поотпорна и инклузивна заедница. Фасилитаторите на активноста развија цртежи кои беа лесно разбирливи и привлечни како за децата со типичен опсег на развој, така и за нивните родители и семејства, но во исто време обезбедуваа храна за размислување што сите деца треба да ги развијат и да напредуваат во инклузивен и негување на животната средина и дека заедницата треба да понуди еднакви можности за сите. Ангажираните учесници вклучуваа деца со типичен развој, како и нивните родители и локалната заедница кои беа високо мотивирани да се вклучат, што доведе до создавање на поинклузивна и подемократска средина за децата со аутизам и, во исто време, ја поддржа свесност на децата со типичен развој за поддршка на нивните врсници со аутизам.

КИПАР

Оваа активност беше оценувана и во приватната градинка „Среќниот свет на децата“ во Никозија. Корисна и интерактивна практика е да се вклучи заедницата бидејќи аутизмот во Кипар е еден од најчестите попречености. Организирањето на овој вид активност за подигање на свеста е најинтерактивниот начин за вклучување на членовите на заедницата, а исто така и за привлекување на организации и бизниси да работат со овие деца. Членовите на заедницата кои ја спроведоа

избраната практика навистина уживаа и сметаа дека е одлична идеја да се организираат вакви кампањи за подигање на свеста за овие деца и да се мотивираат членовите на заедницата да бидат активни. Тие предложија персоналот/наставниците од институцијата да можат да коорганизираат кампањи за подигање на свеста со организации или здруженија кои работат со овие деца, како што е Здружението за аутизам на Кипар, кои се активни и обезбедуваат серија работилници и настани за собирање средства за деца.

ШИРЕЊЕ НА ЗНАЕЊЕТО

ЦЕЛИ

Информирање на повеќе родители и подобрување на можностите за соработка со постоечките служби.

ОПИС

Во Фландрија, тренерите за инклузија се стручни лица, кои ја олеснуваат инклузијата на децата преку поддршка на наставниците, асистентите, семејствата и децата во центрите за предучишно образование и грижа за спроведување на најдобрите образовни практики за деца со умерени до значителни пречки во развојот. Со цел да се зголеми свеста на родителите за инклузивното предучилишно образование и грижа и соработката со тренерите за инклузија во заедницата и персоналот од предучилишното образование и грижа ги мапираат и ги информираат сите можни служби кои доаѓаат во контакт со родителите и нивните деца со посебни потреби. Ова генерално вклучува лекарски ординации, училишта, акушерски организации, кругови за игралишта за мајки. По мапирањето на постоечките служби, првиот контакт со нив вклучува организирање состанок за да се претстават центрите за дневен престој, нивните активности и да се објасни улогата на тренер за инклузија. За време на овие состаноци добиваат информативни материјали (папки и постери) за да можат да ги информираат родителите со кои работат или да го најдат патот до нив. Исто така, ова претставува прв контакт со тренерот за инклузија кој нуди негова/нејзина консултација и помош и можност за развој на активности и проекти во соработка со персоналот за предучишно образование и грижа и службите. Кога ќе се воспостави контактот, состаноците може да бидат пократки и само за споделување нови материјали и активности.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Овие состаноци го прошируваат опсегот на инклузивните центри за детска грижа и се оценуваат на состаноци со целиот персонал за

предучишно образование и грижа кои работат инклузивно, а што се случуваат на секои 3-4 месеци.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Тоа е лесен и одржлив начин да се шири знаењето за центрите за поддршка и другите служби во заедницата за да можат родителите да го најдат патот до нив.

ЛАБОРАТОРИЈА PINKO XL

ЦЕЛИ

Лабораторијата PINKO XL беше основана во градот Лувен во 2022 година за да одговори на недостатокот на свест за понудата на инклузивна нега, и кај родителите и кај давателите на нега.

Лабораторијата има за цел да го прошири бројот на места за згрижување на деца со покомплексни потреби за нега преку понуда ориентирана кон заедницата, со цел повеќе родители да можат да ја користат. Исто така, стручноста на кадарот во „спратот за рецепција“ и на надворешните поддржувачи (како што се физиотерапевти, логопеди, медицински сестри, итн.) се унапредува преку обука на работното место или дополнителна поддршка на работа.

ОПИС

Грижата за деца се нуди на секое дете, вклучувајќи ги и децата со пречки во развојот. За да се креираат вистинските услуги, прилагодени на нивните потреби, Центарот за инклузивна грижа за деца во Лувен ги охрабрува иницијативите за згрижување деца да соработуваат со организации кои нудат помош, насоки и поддршка на децата со или во ризик од попреченост. Само на овој начин родителите на дете со попреченост можат да најдат квалитетна и достапна грижа „блиску до дома“ и самоуверено да ги остават своите деца во стручни раце. Сепак, ЦИК забележува дека добиваат прилично малку барања за грижа за деца со комплексни потреби за нега. Родителите и давателите услуги на нега споделија дека понудата за инклузивна нега е недоволно позната и дека тие се недоволно свесни за стручноста и квалитетот на грижата што ги карактеризира иницијативите за инклузивна грижа за деца во Лувен. За да се промени ова, ЦИК ја лансираше иновативната лабораторија PINKO XL.

Таа кратенка значи „Пионери во детската грижа“, а XL ја означува соработката широм градот помеѓу ЦИК, мултифункционалниот центар Ganspoel (заедно со vzwRede, партнерство помеѓу четиринаесет установи за грижа и насочување на лицата со попреченост), Центарот за пречки во

развојот (COS) и многу пионери во детската грижа: четирите дневни центри на Зорг Лувен и службата за прием на родители, четирите дневни центри на КУ Лувен и дневните центри Wit Konijntje, De Pagadderkes, Kinderrijk, Het Eekhoorntje и Kinderparadijs.

Целта на лабораторијата PINKO XL е трикратна:

- Прво, лабораторијата се стреми да го прошири бројот на места за згрижување на деца со покомплексни потреби за нега преку понуда ориентирана кон заедницата за да можат повеќе родители да ја користат. Во секој случај, солидна експертиза веќе е достапна на различни места.
- Второ, лабораторијата цели да ја усогласи експертизата на различни стручни лица кои работат со децата како што се физиотерапевти, логопеди, медицински сестри и даватели на услуги за грижа и да создаде услови за соработка и размена меѓу нив.
- Трето, лабораторијата има за цел да ја промени перцепцијата околу инклузивната грижа за бебињата и малите деца со комплексни потреби за нега, како кај родителите така и кај давателите услуги на грижа. Покрај постоечката експертиза специфична за грижата за децата со попреченост, децата со и без посебни потреби за грижа можат да научат многу работи едни од други. Сите форми на различност треба да бидат присутни во грижата за децата.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

PINKO XL ќе биде дополнително проширен по евалуацијата. Ќе се бара одржливо долгорочно решение. Лабораторијата, исто така, ќе испита колку е голема потребата за специјализирана грижа за деца во Лувен или дали е соодветно да се сместат децата со покомплексни потреби за грижа заедно со децата со децата кои немаат такви потреби.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Им овозможува на децата со покомплексни потреби за грижа да учествуваат да имаат соодветен пристап до услуги за згрижување и нега, за да може сите да добијат квалитетна и достапна грижа.

Прочитајте повеќе тука: <https://pers.leuven.be/kinderopvang-voor-ieder-kind-via-het-innovatieve-labo-pinko-xl-mqw0i4>

ЗАКЛУЧОК ОД ПИЛОТИРАЊЕТО

Оваа добра практика беше оценета од претставници на 17 детски градинки од Грција (16 јавни и 1 приватна), како и 2 образовни чинители од Министерството за образование во Грција. Добрата практика е многу добро елаборирана, јасна и разбирлива и дава неопходни предлози и

структура што може да се следи и прилагоди дури и во малите заедници. Професионалците напоменаа дека според нивното искуство, едно од најголемите прашања е тешкотијата со која се соочуваат родителите во однос на разбирање на дијагнозата на нивните деца и да знаат кому да му веруваат. Предлогот беше да се искористи овој пристап и структура и да се информираат локалните тела, па дури и училиштата да имаат список со препораки, врз основа на нивното знаење, за да ги поддржат родителите во потрагата по соодветна поддршка блиска до нив.

Стручните лица предложија секое училиште може да создаде листа со препораки, па дури и да предложи, доколку не се сигурни, да побараат од родителите кои веќе нашле институција која би ја препорачале да им дадат некој совет. Беше споменато и дека оваа практика може да се имплементира во мали и широки размери. Мал размер би можел да биде само предлог за достапни капацитети во нивна близина, додека поширокиот размер би вклучувал контакт со институциите и барање внатрешна соработка во областа за давање предлози за родителите, креирање на мала верзија на Pinko XL Lab во заедницата.

СЛУЖБА ЗА ВРСКИ ЗА РАНА ИНТЕРВЕНЦИЈА

ЦЕЛИ

Со цел да се подигне свеста, Комитетот за заштита на лицата со интелектуална попреченост во Никозија, Кипар, организира семинари и предавања на редовна основа. Кога ќе се појави потреба, соодветни професионалци се поканети на различни презентации.

ОПИС

Организацијата на различни настани, како семинари, предавања, конференции и инфо-денови се наменети за информирање и едукација на заедницата како целина за придобивките што можат да ги добијат лицата со интелектуална попреченост и едукација за важноста на раната детска интервенција за време на предучилишното образование и грижа.

Овие предавања ја информираат јавноста за важноста на раната интервенција во детството, а особено во градинка. Семинарите исто така имаат за цел да ја информираат јавноста за активностите на службата и да ја промовираат соработката помеѓу релевантните организации кои нудат услуги за рана интервенција или финансиски придобивки за децата. Многу од овие предавања се адресирани до педијатрите, здравствените работници, социјалните работници, клучниот персонал дефектолози, но се достапни и за заедницата.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Комитетот за заштита на лицата со интелектуална попреченост вклучува 10-член совет кој ги евалуира и оценува предавањата и семинарите.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Предавањата и семинарите не се ограничени на една целна група, туку ја информираат пошироката јавност за важноста на раната интервенција во детството. Службата за врски за рана интервенција нуди и услуги за семејствата и децата со интелектуална попреченост.

ОБУКА ЗА ДЕФЕКТОЛОГИЈА

Програма што ја води Кипарскиот педагошки институт во соработка со Британскиот Совет, завршена во мај 2010 година.

ЦЕЛИ

Да обезбеди сеопфатни и точни информации и да го ажурира знаењето на дефектолозите и другите специјалисти за основните прашања од законодавството, филозофијата, педагогијата и технологиите на дефектологијата.

ОПИС

Фаза А: Заеднички обуки за сите специјалисти (8 состаноци од по 3 наставни сесии)

Фаза Б: Обуки по специјалност (17 состаноци од по 3 наставни сесии)

За време на Програмата за обука на дефектолози, Педагошкиот оддел организираше семинари и работилници за дефектолози и други стручни лица од следните специјалности: глуви, слепи, специјална едукација, когнитивни, функционални и адаптивни попречености и говорна и јазична терапија.

Целта на програмата за обука на наставници по дефектологија беше да обезбеди сеопфатни и точни информации и да го ажурира знаењето на дефектолозите и различни специјалисти вклучени во инклузивното образование за основни прашања од законодавството, филозофијата, педагогијата и технологиите на дефектологијата во контекст на континуирано подобрување на квалитетот на обезбеденото образование.

https://www.pi.ac.cy/pi/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=268&lang=en

<https://www.britishcouncil.com.cy/about/80-years-cultural-relations-cyprus/training-opportunities-to-teachers>

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Програмата беше организирана во соработка со Британскиот Совет, кој обезбедува можности за обука на Кипар од 1936 година. Семинари и работилници беа понудени не само на персоналот од предучилишното образование и грижа, туку и за други стручни лица, како што се психолози, кои исто така се неопходни за интеграција на децата со интелектуална попреченост, било во градинките, училиштата или во заедницата. Материјалите за програмата беа достапни и на интернет.

МАРШИРАЊЕ ЗА АУТИЗАМ

Добра практика што периодично ја спроведуваат две (приватни и државни) градинки во Добра (село во провинцијата Малополска):

<https://przedszkole.gminadobra.pl/>

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100055948035888>

ЦЕЛИ

Главната цел на оваа практика е да се подигне свеста за зголемениот феномен на аутизам како и да се поддржат и заштитат аутистичните лица во локалната заедница.

ОПИС

Оваа добра практика е иницирана од локалните градинки во соработка со основно училиште, специјално училиште/образовен центар и Клуб на пензионери. Овие пет установи секоја година организираат заеднички јавен настан по повод Светскиот ден за подигање на свеста за аутизмот (2 април). Главниот дел од прославата е парада по главната улица на селото, која завршува во локалниот парк. Сите учесници (главно деца, но и некои од нивните родители, наставници, млади лица со попреченост и постари граѓани), кои се облечени во сино и кои држат сини балони се собираат наутро на плоштадот близу црквата и почнуваат полека да маршираат до паркот во одреденото време. Кога ќе стигнат до дестинацијата, се собираат во голема група и чекаат звучен сигнал да ги ослободи нивните балони и да ги пуштат да одлетаат. Потоа, започнуваат свеченостите на отворено. Учесниците и посетителите имаат можност да учествуваат во различни игри и вежби за интеграција. Исто така, се служат и пијалаци. На прославата може да се придружи секој.

Пред настанот секогаш се организира акција со постери. Визуелно привлечните материјали се поставуваат на рекламните столбови, во продавниците и во јавните институции.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Како резултат на редовното организирање на Синиот марш постепено се зголемува знаењето за аутизмот помеѓу локалните жители. Расте бројот на учесници на маршот. Забележано е и дека луѓето кои се среќаваат на парадата на улица обично реагираат на многу позитивен начин и меѓусебно се информираат за значењето и целта на овој настан. Сепак, не се имплементирани попрецизни практики за евалуација, така што реалното влијание на оваа пракса сè уште не е измерено.

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

- Лесно се организира и спроведува со мали трошоци.
- Вклучува различни општествени групи од сите возрасти.
- Овозможува спонтани интеракции со случајни минувачи кои можат да им пристапат на учесниците за да поставуваат прашања.
- Неговата регуларност придонесува за долготраен ефект.
- Спектакуларниот, забавен и отворен карактер на настанот го прави привлечен за локалната заедница.

ЗАКЛУЧОЦИ ОД ПИЛОТИРАЊЕТО

Оваа добра практика беше оценета од персоналот на три училишта во Брисел, како и од тренерите за инклузија кои работат во регионот Фландрија во Белгија.

Тие ја оценија како многу корисена за создавање мрежа и подигнување на свесноста за аутизмот. Иако бара време и напор за да се спроведе, може да се сведе на помала активност. Беше предложено да се вклучи референца и линк до Светскиот ден за подигање на свеста за аутизмот во описот во прирачникот: <https://www.autismspeaks.org/world-autism-awareness-day>

Се цени дека оваа активност се одвиваше на отворено и оди надвор од територијата на училищата, со што се промовира различноста и заедништвото меѓу локалната заедница. Се верува дека таков настан би бил многу ефикасен бидејќи може да биде видлив за секого, предизвикувајќи љубопитност и генерирајќи прашања од заедницата. Беше изразена доверба дека може да се постигнат опипливи резултати преку зголемен ангажман на родителите и вклучување на поединци од сите сегменти на заедницата. Маршот се сметаше за можност да се испрати силна порака до општеството. Учесниците се согласија дека вклучувањето на различни засегнати страни ќе и даде на оваа иницијатива поголем поттик и видливост. Тие размислуваа да контактираат со градоначалникот, заедницата, повеќе училишта и други партнери за да го подготват маршот. Тие го истакнаа значењето на тоа да се изгради заедно, да се вклучат сите во подготовките и да се шират информации меѓу секој актер. Сепак, овој пристап со повеќе засегнати

страни може да претставува бариера за имплементацијата бидејќи може да биде потребно повеќе време за да се вклучат сите.

Тренерот за вклучување ја спомена успешната „недела на вклучување“ одржана во Фландрија минатата година, што може да биде основа за започнување на маршот за аутизам во нејзиниот регион. Иако не беа споменати значајни бариери, учесниците изразија потреба од повеќе информации за да се обезбеди успешна имплементација. Конкретните чекори наведени вклучуваа иницирање дискусии во училиштето, особено со родителите како прв чекор, проследено со барање поддршка или придонес од градската администрација во Брисел.

Конечно, директорот на БЕПС и предложи да го спомене ова на претстојните состаноци со другите раководители на меѓународните основни училишта во Брисел за да се поттикне соработката и колективната акција. Некои просветни работници, на кои им се допадна идејата, изразија скептицизам за изводливоста да се направи марш на улица, поради координативните напори потребни за организирање на ваков настан. Како алтернатива, беше предложено да се направи попладневен настан пред училиштето.

КАМПАЊА

Центарот за поддршка на специјалното инклузивно образование во Бидгошч спроведе социјална кампања за инклузивно образование

<http://www.sosw3.bydgoszcz.pl/kampania-spoleczna-scwew/>

ЦЕЛИ

Подигнување на свеста за различни образовни потреби на луѓето кои припаѓаат на локалната заедница.

ОПИС

Настанот беше организиран во просториите на Резиденцијалното училиште и Центарот за стручна обука бр. 3 во Бидгошч, кој обезбедува образование за деца со интелектуална попреченост. Радио ЕСКА претходно емитуваше разговори со членовите на Центарот, тие беа фокусирани на промовирањето на инклузивно образование, воедно членовите ги поканија граѓаните да учествуваат во кампањата. Видео кампањата беше спроведена од ТВПЗ и Радио ЕСКА. Промотивните материјали (постери, летоци, налепници, банери) ги промовираа идеите за инклузивно образование. На учесниците им беа поделени маици и капи со логото на Центарот. Имаше натпревари во 10 дисциплини во кои можеа да се натпреваруваат возрасни и деца со посебни потреби, како и со типичен развој.

Учениците од градинките и училиштата мораа да ја покажат својата кондиција, генијалност и креативност, но мораа и да извршуваат задачи каде што нивниот слух или вид е ограничен. Вкупно 13 установи (2 градинки, 5 основни училишта, 3 специјални училишта и образовни центри за лица со интелектуална попреченост, оштетен слух или вид и 3 средни училишта) формираа тимови од 10 лица. Беа обезбедени освежителни пијалаци (вода, сок) и овошје. На свеченото отворање беа претставени тимовите, учесниците и идеите за инклузивно образование. За време на свеченото затворање на учесниците им беа доделени сертификати. Настанот ќе се одржува периодично.

РЕЗУЛТАТИ И ЕВАЛУАЦИЈА

Организацијата на настанот и севкупната атмосфера на истиот демонстрираа дека постои потенцијал за ефикасна соработка помеѓу учесниците, на еднаква основа. Тоа е доказ за степенот на интеграција на учениците и наставниците од специјалните и општите училишта. Идеите за инклузивно образование беа презентирани во пракса на сите учесници, посетители, гледачи и гости (вклучувајќи ги и претставниците на локалните власти).

ЗОШТО Е ДОБРА ПРАКТИКА?

Кампањата опфати околу 10.000 ТВ гледачи и сличен број слушатели на Радио ЕСКА. Бројот на активни учесници и посетители на терен беше околу 200. Тоа е добар резултат. Сепак, најважно е дека идејата за инклузивно образование беше промовирана преку создавање на таква средина во која сите учесници дејствуваа во духот на инклузивното образование и ги имплементираа неговите принципи.

РЕЗИМЕ

Многу од добрите практики опишани во Прирачникот беа пилотирани од петте проектни партнери во Белгија, Кипар, Грција, Македонија и Полска, во јавните и приватните установи за предучилишно образование во различни градови и рурални средини во нивните држави. Некои од техниките беа тестирани двапати во два различни национални контексти. Повеќето од нив може да се прилагодат на локалните или националните потреби. Сесиите и активностите вклучуваа деца со попреченост и типичен развој, како и наставници во градинка, родители/старатели и членови на заедницата. Повратните информации од пилотирањето беа многу позитивни и покажаа дека за нашиот Прирачник и проектот EMBRACE е значајна алатка.

Првата група на препорачани добри практики е посветена на ангажирање на децата: обезбедување на најдобри стратегии, пристапи и активности за создавање култура на вклученост во училниците на раното детско образование и грижа. Фасилитаторите на работилницата известуваа дека се добро структурирани и даваат објаснувања и упатства за имплементација со деца со и без попреченост. Тие изјавија дека со задоволство ќе ги додадат практиките во нивните активности во иднина. Според нивното мислење, тие обезбедуваат разиграни и привлечни начини на размислување за различностите. За време на пилотирањето, децата даваа значајни и соодветни коментари: на пример, „Елмер, слонот, беше тажен што беше поинаков, но на другите слонове им се допадна токму таков каков што беше“, или „Сите деца сакаат да играат и да се забавуваат! Не е важно дали си поинаков, сакам да играм со тебе“. Тие лесно можеа да ги следат активностите, зголемувајќи ја нивната креативност и учење во групата. Предизвиците кои беа нагласени вклучуваа кратко задржување на вниманието од страна на децата и проблеми со фокусирање на некои задачи. Од друга страна, децата најчесто беа вистински ангажирани, а нивните изјави за време на дискусиите го покажаа нивното правилно разбирање на потикнатите прашања.

Втората група активности се фокусира на родителите и старателите, вклучувајќи пристапи и стратегии за поврзување и целосно ангажирање на родителите и старателите на деца со или без попреченост. Учесниците на работилницата пријавија високо ниво на задоволство од спроведените активности и уживаа во учењето во групата. Активностите им дадоа на родителите и старателите вредни можности да разговараат за сопствените прашања и да се соочат со различностите. Различните задачи и пристапи ја ослободија нивната инвентивност, овозможувајќи им да навлезат подлабоко во светот на детето. Тие, исто така, го ценеа сериозниот и професионален начин на кој се обезбедени информациите што им се потребни на родителите/старателите. Некои добри практики

можат да бидат многу смирувачки, особено за родителите и старателите кои штотуку добиле дијагноза за нивното дете. Една или две активности (Ваша сопствена шума и Време за родители - група за поддршка) предизвикаа дискусии во групите, бидејќи учесниците сметаа дека се можеби премногу приватни или тешки за спроведување. Сепак, тие ја ценеа вредноста на ваквите предлози и предложија свои решенија или дополнителни техники, кои се претставени во Прирачникот. Главната загриженост се однесуваше на улогата на фасилитаторот во групите за поддршка на родителите и старателите. Потенцијално, би било корисно да се има некој надворешен - обучен фасилитатор, по можност психолог, за да се обезбеди ефективна на поддршката.

Третата група практики е посветена на ангажирање на персоналот, вклучувајќи пристапи и стратегии за поттикнување отворена дебата и дискусија на работното место. Учесниците на пилот-работилниците изразија силен интерес за предложените активности, сметајќи ги за многу привлечни и во согласност со најнапредните практики. Сепак, беше наведено и дека за некои од нив е потребно време, планирање и вклучување на надворешни чинители, па затоа може да се разгледа подолга временска рамка за нивна имплементација. Исто така, беше нагласена одредена потенцијална конфузија околу улогите на различни професионалци во животот на детето и беше нагласена неопходноста од заеднички напори за надминување на предизвиците. Беше констатирано дека би било многу добро градинките да усвојат такви практики, имајќи предвид дека нивото на соработка помеѓу стручните лица кои обезбедуваат дополнителна поддршка на децата во моментот е прилично ниско. Учесниците на работилницата ги разбраа причините за подобрување на системот и нивната вклученост во промовирањето на социјалната вклученост.

Четвртата група предложени активности се фокусира на ангажирање на заедницата. Обезбедува стратегии и пристапи за координирање на информации, ресурси и услуги кои можат да го поддржат вклучувањето на децата со интелектуална попреченост во предучилишното образование и грижа. Предложените активности корисни беа корисни за сите учесници за промовирање на инклузивните ставови во заедницата. Комбинацијата на различни видови активности беше навистина ценета, вклучително и настаните на отворено. Беше забележано дека предложените добри практики се добро елаборирани, јасни и разбирливи, обезбедувајќи неопходни предлози што може да се следат и прилагодат дури и во малите заедници. Имаше одредена резервираност во врска со трошоците за организирање на различни јавни настани во заедницата, но беше предложено дека може да се вклучи приватни спонзорства. Инспирирани од таа идеја, учесниците предложија и различни модификации или дополнувања на презентираниите добри практики. Тие размислуваа да контактираат со градоначалникот,

заедницата, повеќе училишта и други партнери за да подготват различни настани, на пример, маршеви и денови за подигање на свеста.

Конечно, вреди да се истакне дека професионалците од установите за предучилишно образование и грижа во земјите партнери ја оценија целата содржина на прирачникот и дека нивните повратни информации не само што го потврдуваат неговиот квалитет, туку и ја нагласуваат неговата практичност и применливост во реалните средини на установите. Овие испробани и проверени практики служат како вреден ресурс, обезбедувајќи им на персоналот дополнителни алатки и увиди за подобрување на нивното постоечко знаење и експертиза во поддршката на децата со интелектуална попреченост.

Ние сме многу задоволни што многу професионалци изразија отвореност и подготвеност да продолжат со ширење на резултатите од проектот и да ги ангажираат другите родители, деца, колеги и локалната заедница во создавањето култура на инклузија.